

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ

Επιστροφές Αλκμήδους 229
185 36 Πειραιάς

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 4 - ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 200

σελ. 4

σελ. 9

σελ. 16

σελ. 22

- 3** ΓΝΩΜΗ: Το Δημοτικό μας θέατρο
Του Προέδρου Γιάννη Παλιουράκη
- 4** Αρχιτεκτονικά
Τάκης Ζενέτος - Ο αρχιτέκτονας
Του Πύργου Γάρδα, Αρχιτέκτονα Μηχανικού - Πολιτικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.
- 8** Αρχαιογνωστικά
Η πίστη των Ελλήνων στους θεούς του Ολύμπου
Του Πύργου Σταϊνάκου, Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων
- 13** Λογοτεχνικά
Έλληνες ποιητές της Μαριούπολης (Γ' Μέρος)
Της Ναταλίας Μπόρενκο - Κόρμαλη, φιλολόγου
- 16** Αρχαιολογικό Πανόραμα από την Ελλάδα και τον κόσμο
Επιμέλεια, Κωστή Μανωλάκη
- 18** Ιστορικά
Ο Άμβων του Ι. Ναού του Αγίου Νικολαίου Πειραιώς και αθήνα τινά
Του Μιχάλη Βλάχου, Δικηγόρου ε.τ.
- 20** Ματιές στην Πειραική Ιστορία
Το Μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα
Του Δημήτρη Κρασνικοβάκη, ερευνητή Πειραικής ιστορίας
- 22** Νέα εποχή για το Δημοτικό θέατρο Πειραιά
- 23** Βιβλιοπαρουσίαση, Επιμέλεια Γεράσιμος - Νικόλαος Μπουγας
- 24** Εν τέλει... Σχολιογραφικά

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου “ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”

Αλεξιάδου 229, 185 56 Πειραιάς • Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

• ΚΩΔ. ΕΝΤΥΠΟΥ 035702 • Τεύχος 44 - Ιούλιος - Αύγουστος - Σεπτέμβριος 2015

ΕΚΔΟΤΗΣ:

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς
Τηλ. 210-4060000

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ:

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
Μουσών 66, 185 34 Πειραιάς
Τηλ.: 210-4130939

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΑΡΔΑ
ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ
ΓΕΡ-ΝΙΚ. ΜΠΟΥΓΑΣ

Το περιοδικό κυκλοφορεί εκτός εμπορίου.
Διανέμεται δωρεάν.

Τα συντάγματα άρθρα δεν επιβάλλουν υποχρεωτικά τις
απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΑΤΕΛΕ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.
Κολοκοτρώνη 144, 185 56 ΠΕΙΡΑΙΑΣ
Τηλ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

ΣΗΜΕΙΑ ΔΙΑΘΕΣΗΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ “ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

- Δημαρχείο Πειραιά: Πλ. Κοροή 1
- Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά: Χαρ. Τρικούπη 31

Βιβλιοπωλεία:

- ΑΙΓΗΙΣ: Βοσ. Γεωργίου Α' 11, Πειραιάς
- ΝΕΣΤΕ ΚΥΚΛΟΣ: Χαρομή & Δημητρίου 45, Πειραιάς
- PASSPORT: Χαρομή 119, Πειραιάς

ΕΞΕΦΥΛΛΟ: Από τη γιορτή επαναπελάστης του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά

Το Δημοτικό μας Θέατρο

του ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Προέδρου του Συλλόγου

"Οι Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου,
Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων Πειραιά"

Το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, από το εμβληματικό Μνημείο του Πολιτισμού μας, χρειάστηκε αρκετά χρόνια μέχρι να βρει τον οριστικό δρόμο της αποκατάστασης και της ριζικής ανανέωσής του. Σήμερα, ύστερα από 5 χρόνια εργασιών προβάλλει μπροστά μα επιβλητικό και απαστράπτον. Το Δημοτικό Θέατρο, είναι πλέον ένα τοπόσημο που χαρακτηρίζει τον Πειραιά. Είναι ένα σήμα κατατεθέν της πόλης.

Η ιστορία του, η λαμπρότητά του, η εξαιρετική και μοναδική του αρχιτεκτονική, το καθιστά ένα από τα πιο ωραία και ονομαστά θέατρα της Ευρώπης.

Η γενικότερη αξιοποίησή του και η ποιοτική λειτουργία του, μπορούν όχι μόνο να απογειώσουν τον πολιτισμό στον Πειραιά, όχι μόνο να εμπλουτίσουν το παραγόμενο καλλιτεχνικό έργο στη πατρίδα μας, αλλά κάτω από προϋποθέσεις να παίξει το ρόλο του καταλύτη για την γενικότερη ανάπτυξη της πόλης μας.

Η λειτουργία του αποκλειστικά με καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς όρους είναι μια σοβαρή προϋπόθεση για την σωστή πορεία του προς το μέλλον.

Γιατί το Δημοτικό Θέατρο έρχεται από πολύ μακριά, αλλά μπορεί να πάει πολύ πιο μακριά προς το μέλλον.

Είναι προς τιμήν της Δημοτικής Αρχής ότι απέκοψε την λειτουργία του, από τη δημοτική εξουσία. Η διεύθυνση και η Διοίκησή του παραδόθηκε σε ανθρώπους του Πολιτισμού. Αυτοί γνωρίζουν περισσότερο από τον καθένα τι χρειάζεται, και τι ταιριάζει περισσότερο για να μπορέσει να σταθεί επάξια στο ρόλο του.

Ο καλλιτεχνικός διευθυντής καθώς και η εφορεία του μπορούν να καταρτίσουν τέτοια ποιοτικά προγράμματα που να προσελκύουν ένα ευρύτερο κοινό, όχι μόνο από τον Πειραιά και την Αττική, αλλά και ευρύτερα. Γιατί βεβαίως, ένα τέτοιο θέατρο πρέπει να λειτουργεί σχεδόν όλο το χρόνο, και με γεμάτη την αίθυσά του.

Η χρηματοδότησή του πρέπει να εξασφαλιστεί θεσμικά. Η παρέμβαση του Πρωθυπουργού για την χρηματοδότηση ενός εκατομμυρίου ευρώ για τον πρώτο χρόνο, και για την εκκίνηση της λειτουργίας του, είναι μεν σωτήρια, αλλά δεν μπορεί να επαναλαμβάνεται.

Όλοι οι φορείς του Πειραιά πρέπει να βοηθήσουμε ώστε το Δημοτικό μας Θέατρο να έχει μια επιτυχημένη πο-

ρεία. Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από έντονο ανταγωνισμό των πόλεων σε διεθνή κλίμακα.

Υπάρχουν παραδείγματα πόλεων στην Ευρώπη που περνούσαν μεγάλη κρίση και έφτασε η λειτουργία ενός πολιτιστικού πόλου, ενός μουσείου π.χ. για να τις κάνουν όχι μόνο να ξεπεράσουν την κρίση, αλλά να αποκτήσουν ρυθμούς ανάπτυξης πρωτόγνωρης. Έτσι και το Δημοτικό Θέατρο μπορεί να αποτελέσει τον καταλύτη της ανάπτυξης. Κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις μπορεί να γίνει σημείο αναφοράς ακόμη και για πολιτιστικό τουρισμό, σε συνδυασμό με το Αρχαιολογικό μας Μουσείο.

Ο Πειραιάς έχει τη δυνατότητα να βρει τη θέση του στον διεθνή τουριστικό και πολιτιστικό χάρτη.

Η πόλη μας, η οποία είχε εγκαταληφθεί δυστυχώς, χωρίς να γίνουν τα απαραίτητα έργα υποδομής και εκσυγχρονισμού, σήμερα με το Δημοτικό Θέατρο κάνει πιστεύω μια ριζική στροφή προς την πρόοδο.

Ας ελπίσουμε ότι θα ακολουθήσουν κι άλλα έργα για να αλλάξει η εικόνα της πόλης, να ενισχυθεί η φήμη του Πειραιά διεθνώς και να κερδίσει τη μάχη του ανταγωνισμού.

Μέσα στο «σκοτάδι» της κρίσης αυτή η εξέλιξη αποτελεί μια ακτίδα φωτός.

ΤΑΚΗΣ ΖΕΝΕΤΟΣ (1926-1977)

Ο αρχιτέκτονας

"Δεν μιμήθηκα τον Mies van der Rohe, ούτε φυσικά τον Corbu. Αυτός, ενώ έδωσε μια ενότητα στον εσωτερικό χώρο, δημιούργησε ένα σαφές όριο που τον χωρίζει από τον εξωτερικό και έτσι έκανε ωραία κουτιά. Η προσπάθειά μου ήταν να ενοποιήσω τον εσωτερικό χώρο με το περιβάλλον"

Τάκης Ζενέτος

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΓΑΡΔΑ

Αρχιτέκτονα Μηχανικού Ε.Μ.Π.
Ποιητικού Μηχανικού Ε.Μ.Π.

Ο Τάκης Ζενέτος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1926 και ήταν γόνος μιας εύπορης οικογένειας κοσμηματοπωλών. Περνώντας την εφηβεία του στην κατοχή, ζώντας τους αγώνες του λαού για επιβίωση και ελευθερία, οργανώνεται στην ΕΠΟΝ, και αυτό σφραγίζει από τότε παντοτινά την ιδεολογική του τοποθέτηση κοντά στον λαό.

Από νωρίς φάνηκε το ταλέντο του στην Αρχιτεκτονική. Το 1945 έφυγε με υποτροφία για το Παρίσι και αρχίζει τις σπουδές του στην Ecole des Beaux Arts στο atelier του Zavaroni.

Ήταν μαθητής του Le Corbusier. Γρήγορα ανακαλύπτεται το εξαιρετικό ταπεραμένο και το ταλέντο του και σε συνδυασμό με ένα χαρακτήρα καλοσύνης και συναδελφικότητας που τον διέκρινε, γίνεται πασίγνωστος, αγαπητός και περιζήτητος από τα μεγάλα γραφεία. Αδιάκοπα ρομαντικός όπως ήταν, το 1956 ο Ζενέτος γυρίζει στην Ελλάδα που λάτρευε, αφήνοντας μία έτοιμη λαρίερα που πολλοί θα ζήλευαν να δημιουργήσουν. Δεν θέλει να ζήσει μακριά ούτε από την φύση, ούτε από τα αγαπημένα πρόσωπα της οικογένειάς του. Λόγω της καινοτόμου φύσης του και της προσωπικότητάς του εμπνέει, αλλά συγχρόνως έρχεται σε σύγκρουση με πολυποίκιλα συμφέροντα αφού πρεσβεύει μια αρχιτεκτονική για τον άνθρωπο, τον κάτοικο, τον εργαζόμενο και τον περαστικό και όχι για το κέρδος.

Δεν συμβιβάζεται, δεν συμμαχεί,

ΕΙΚ. 1 Κατοικία στη Σπάρτη, προοπτικό

ΕΙΚ. 2 Κατοικία στη Σπάρτη, σήμερα

ΕΙΚ. 3 Κατοικία στη Σπάρτη, σχέδιο

ΕΙΚ. 4 Κατοικία στη Γλυφάδα

ΕΙΚ. 5 Κατοικία στο Ψυχικό

ΕΙΚ. 6 Κατοικία στο Καβούρι, 1967

δεν εξαγοράζεται. Προσπαθεί βοηθούμενος από το χάρισμα, το μοναδικό ίσως, του σχεδίου και του πλασίματος μορφών, να προτείνει λύσεις πρωτοποριακές, ουτοπιστικές, για να περάσει μηνύματα και όχι για να τις επιβάλει. Για να ανοίξει διάλογο, να σπάσει τις ρουτινιάρικες και μοιρολατρικές προτάσεις, τόσο της σπάταλης και της κυνικής κερδοσκοπίας, όσο και τις επιστημονικοφανείς, και συναντάει ακατανοησία, αδιαφορία και ειρωνεία. Α.Προβελέγγιος-Ν.Χατζηκυριάκος.

Την περίοδο εκείνη η Αθήνα ζούσε την εποχή της αλόγιστης καταστροφής των παλαιότερων κτιρίων και την ανέγερση κακότεχνων πολυκατοικιών που στέγασαν τους εσωτερικούς μετανάστες της αστυφιλίας. Σε ένα περιβάλλον όπου επικρατούσε η μαζική και πρόχειρη δόμηση, ο Ζενέτος υποστήριζε ότι η ανθρώπινη κατοικία πρέπει να είναι το υψηλότερο και πιο πολυτελές προϊόν του σύγχρονου

πολιτισμού. Πίστευε ότι το "προϊόν" της Αρχιτεκτονικής δεν μπορούσε να είναι το "κουτί" της μοντέρνας κατοικίας και κυρίως ότι θα έπρεπε να ενσωματώνεται στο περιβάλλον.

Έκτισε πολλά, κυρίως ιδιωτικά έργα, με τον δικό του χαρακτηριστικά αντισυμβατικό τρόπο. Κατοικία στην Σπάρτη (1957) **Εικ. 1,2,3**, που η κόρη του αρχικού ιδιοκτήτη κρατάει ως κόρη οφθαλμού "άφθαρτη" από τον χρόνο, παρά τα (μετέπειτα) όμορα πολυώροφα κτίρια. Κατοικία στην Γλυφάδα (1961) **Εικ. 4**, από τα πιο ωραία έργα της της σύγχρονης Αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, δυστυχώς κατεδαφισμένο σήμερα. Κατοικία στο Ψυχικό (1961) **Εικ.5**, κατοικία στο Καβούρι (1967) **Εικ. 6,7** και άλλα.

Επίσης, έχτισε βιομηχανικά κτήρια όπως BIANIA (**Εικ.8**) και το κτήριο της εταιρείας Καφέ Βrano στον Κηφισό (**Εικ.8α**). Το πιο αντιπροσωπευτικό του βιομηχανικό έργο είναι η διαμόρφωση των όψεων του

κτηρίου του εργοστασίου παραγωγής μπίρας FIX (**Εικ. 9,10,11,12**). Στο σχεδιασμό του ο Ζενέτος τόνιζε την οριζόντια διάσταση του κτηρίου κατά μήκος της Λεωφ. Συγγρού και της Λεωφ.Καλλιρόης, με οριζόντια γραμμικά υαλοστάσια. Φυσικά η σχέση του με το οικιστικό περιβάλλον την εποχή της κατασκευής του, ήταν τελείως διαφορετική με τη σημερινή, με τα χαμηλά κτήρια που το περιέβαλλαν. Σήμερα, ένα μεγάλο τμήμα του ανακατασκευάζεται, αφού ένα μέρος προς Βορρά έχει κατεδαφιστεί λόγω του σταθμού μετεπιβίβασης και υπογείου garage για την εξυπηρέτηση του Metro. Στο σωζόμενο τμήμα θα στεγαστεί το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Οι προσόψεις του θα γίνουν όπως ακριβώς τις είχε σχεδιάσει ο Ζενέτος, ήδη δε ένα μεγάλο τμήμα έχει αποκαλυφθεί. Δικό του έργο είναι και το Θέατρο του Λυκαβηττού (μέσα της δεκαετίας '60), που αποτέλεσε πρότυπο για πολλά άλλα

ΕΙΚ. 7 Κατοικία στο Καβούρι

ΕΙΚ. 8 Κτήριο BIANIA

ΕΙΚ. 8α Κτήριο BRAVO

ΕΙΚ. 9 Κτήριο FIX παλαιά

ΕΙΚ. 10 Κτήριο FIX παλαιά

σε χώρους νταμαριών (όπως το Θέατρο Βράχων Βύρωνα) **ΕΙΚ. 13.**

Ξεχωριστό κεφάλαιο στην πορεία του Ζενέτου, είναι οι μελέτες του σε σχέση με την ηλεκτρονική Πολεοδομία. Ήδη από την εποχή της δικτατορίας, "έβλεπε" το μέλλον, στην κοινωνία της πληροφορικής και στις ψηφιακές τεχνολογίες, σχεδιάζοντας όπως έλεγε ο ίδιος "ένα χώρο ενιαίο που να μπορεί να εξελίσσεται συνεχώς και έπειτα από χρόνια να μπορεί να πάρει μια

νέα μορφή".

Το σημαντικότερο ίσως έργο του ήταν το εκπαιδευτικό συγκρότημα στον Άγ. Δημήτριο, το επονομαζόμενο "Στρογγυλό", ένα κυκλικό κτήριο που έπεσε στη γη (**Εικ. 14,15,16,17,18**). Το 1969 ο ΟΣΚ ανέθεσε την κατασκευή του σχολικού συγκροτήματος στο Ζενέτο και του έδωσε την ευκαιρία να εφαρμόσει τις απόψεις και τους προβληματισμούς του για το μέλλον της εκπαίδευσης. Μετά από μελέτη 6 μηνών στο χώρο της παιδείας, έκανε τις δικές του προτάσεις. Δημιούργησε ένα κτήριο που καταργούσε τη δασκαλοκεντρική δομή της εκπαίδευσης και εφάρμοζε περισσότερο

μορφές συνεργασίας στη σχέση δασκάλου-μαθητή. Χαλαρώνει το μοντέλο της τάξης, αφού οι μαθητές θα διαχέονταν σε ολόκληρο το κτήριο, που θα λειτουργεί ως μια ενιαία κοινότητα. Γι' αυτό και το σχήμα είναι κυκλικό.

Το κτήριο σχεδιάστηκε ώστε να εκμεταλλεύεται στο έπακρο την ηλεκτρονική διδασκαλία, με μεγάλες αίθουσες προβολών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κλειστά κυκλώματα τηλεόρασης, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες και εκμετάλλευση κάθε οπτικοακουστικού μέσου γενικότερα καθώς και ηλεκτρονικούς υπολογιστές (!) για ατομική ή ομαδική χρήση. Πόσο πρωτοποριακή

ΕΙΚ. 11 Κτήριο FIX σήμερα

ΕΙΚ. 12 Κτήριο FIX σήμερα

ΕΙΚ. 13 Θέατρο Λυκαβηττού

ΕΙΚ. 14 Το «Στρογγυλό»

ΕΙΚ. 15 Το «Στρογγυλό»

ΕΙΚ. 16 Το «Στρογγυλό»

σύλληψη ήταν αυτή, μπορεί να καταλάβει κανείς, όταν το 1970 που σπούδαζε στο Μετσόβειο Πολυτεχνείο, ήρθαν στην Ελλάδα οι πρώτες αριθμομηχανές τεσσάρων πράξεων μόνον. Ενώ όλοι ακόμα απορούν για το κυκλικό σχήμα του κτηρίου, οι καθηγητές βρίσκουν βολικό το ότι μπορούν να ελέγχουν τους μαθητές από οποιοδήποτε σημείο στα διαλείμματα και οι μαθητές ενυπωσιάζονται από τις περσίδες, τα τσιμεντένια δοκάρια που εξέχουν στις οροφές, που δίνουν μια διαστημική όψη στο κτήριο ενώ είναι στην ουσία μελετημένα για να επιτρέπουν την είσοδο του σωστού φωτι-

σμού στις αίθουσες, ανάλογα με την κίνηση του ήλιου.

Από πολυώροφα κτήρια, ξεχωρίζουμε την πολυκατοικία στην οδό Αμαλίας, με τα συρόμενα υαλοστάσια στα κιγκλιδώματα των εξωστών, για έλεγχο της σκίασης των υαλοστασίων (χρήση γραφείων) **Εικ. 19**.

Εκεί που, τέλος, ο Ζενέτος εκφράστηκε πλήρως απελευθερωμένος ήταν στα τέσσερα ρυθμοστικά που ανέλαβε το 1966 (Λεκανοπέδιο Αθηνών, Αγ.Γαλήνης Ρεθύμνου, Πλακιά Ρεθύμνου και Βιγλών και Ματάλων Ηρακλείου) μακριά από προστριβές με υπηρεσίες και πελάτες.

Λόγω του καινοτόμου χαρακτήρα του αλλά και της πίκρας του για το ανώφελο των αγώνων του για τον τόπο που καταστρέφεται, σταδικά απομονώνεται. Ωστόσο, το πιο σημαντικό πλήγμα γι'αυτόν ήταν η δολοφονία, από τη χούντα, του ανηψιού του (μοναχογιού της αδελφής του) Δημήτρη Κομνηνού, στα γεγονότα του Πολυτεχνείου το 1973. Κλείνεται περισσότερο στον εαυτό του και ακολουθεί μια μοναχική πορεία μέχρι το 1977 που δίνει τέλος στη ζωή του πηδώντας από το παράθυρο του γραφείου του στο Κολωνάκι.

"Ο αρχιτέκτονας δεν πρέπει να τρέχει να προλάβει τις εξελισσόμενες ανάγκες.

Πρέπει να ερευνά και να προβλέπει".

Τάκης Ζενέτος

ΕΙΚ. 17 Το «Στρογγυλό»

ΕΙΚ. 18 Το «Στρογγυλό»

ΕΙΚ. 19 Κτήριο γραφείων στην Αθήνα

Η πίστη των Ελλήνων στους θεούς του Ολύμπου

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

Αρχαιολόγου

τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

Πολλοί ίσως θα θυμούνται ακόμα το σάλο από εκείνη την παράσταση των Ορνίθων, που κόστισε στον υπουργό - έναν ιδιαίτερα καλλιεργημένο άνθρωπο - τη μόνιμη γελοιογραφική παρέα μιας κότας. Είχε εξοργίσει τότε τους πιστούς η παρωδία της θείας λειτουργίας. Πόσο περισσότερο θα έπρεπε λογικά να είχε ξεσηκώσει τους αρχαίους θεατές (τους ίδιους που λίγα χρόνια μετά θα καταδικάζουν σε θάνατο ως άθεο ένα Σωκράτη) η γελοιοποίηση στην ίδια κωμωδία από τον Αριστοφάνη ολόκληρου του Ολύμπου, θύμα του εκβιασμού των πουλιών που απειλούν να τον αποκλείσουν από την κνίσσα των θυσιών, ή ο εξευτελισμός στους Βατράχους (το 405 π.Χ.) όχι

μόνο του πάντα κοιλιόδουλου Ηρακλή, αλλά και αυτού του ίδιου Διονύσου και μάλιστα μέσα στο ιερό του! Ή πώς ήταν δυνατόν να τέρπεται το πανελλήνιο ακούγοντας για τις αμέτρητες απιστίες του Δία και να γελάει - μαζί με τους θεούς - με την αναπηρία και τις ατυχίες του Ηφαίστου και τη σκαμπρόζικη ερωτική ιστορία του Άρη και της Αφροδίτης; Και άλλα πολλά που έδωσαν πλούσια τροφή στο μακροσκελές κατηγορητήριο των χριστιανών πατέρων.

Το ερώτημα, όπως όλα τα θέματα που συνδέονται με την πίστη, δηλαδή με την ουσία της θρησκείας και όχι με τις πρακτικές της, είναι δύσκολο να απαντηθεί, ιδιαίτερα σε εποχές, όπως η δική μας, όπου όσο πάει και περισσότερο ανοίγει το χάσμα ανάμεσα στην καθημερινή πράξη και τις ηθικές αρχές της. Δεν αναφερόμαστε μόνο στην απόσταση - ιστορική και ιδεολογική, ειδικά στο θέμα της θρησκείας - που μας χωρίζει από τον αρχαίο κόσμο. Εξίσου σοβαρό είναι το πρόβλημα που δημιουργεί η δυσθεώρητη ποικιλία των θεϊκών μορφών και ο κυκεώνας των μύθων, συνέπεια του πολιτικού κατακερματισμού της χώρας, αλλά και της μακράς της ιστορίας, των στενών και μακρόχρονων επαφών με τους γείτονες και της εξάπλωσης του ελληνισμού στη Μεσόγειο και στη Μέση Ανατολή. Η Αρτεμις της Εφέσου (εικ. 1) ανήκει σε ένα τελείως διαφορετικό κόσμο από την αρχαϊκή Πότνια Θηρών (εικ. 2) ή την

κλασσική παρθένο κυνηγό, και οι θεοί του Ομήρου δεν έχουν παρά μόνο μακρινή συγγένεια με αυτούς του Οβιδίου ή του Νόννου. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τις αρχαίες και νεώτερες θρησκειολογικές θεωρίες (ευημερισμό, ανιμισμό, τοτεμισμό, αστρικές και χθόνιες και άλλες για τη μονοθεϊστική προέλευση της θρησκείας) κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα τόσο πυκνό νεφέλωμα ερμηνειών, ώστε συχνά να ξεχνάμε τις απλές αλήθειες: τη διπλή θεμελίωση της ύπαρξης θεών και μύθων (της μορφής με την οποία εκείνοι "έν μύθω σχήματι" νοούνται) στην καρδιά και στο συναίσθημα (δεν προσεύχεται κανείς σε αφηρημένες έννοιες), την πίστη για την αλήθεια τους, αλλά και στο

Εικ. 1. Εφεσία Αρτεμις, ρωμαϊκή περίοδος
ρωμαϊκό αντίγραφο, Μουσείο Εφέσου

Εικ. 2. Πότνια Θηρών, αττικός κρατήρας, 570 π.Χ.
Φλωρεντία

φόβο (primus in orbe deos fecit timor), ή καλύτερα το μεταφυσικό δέος ή την αγωνία μπροστά στο άγνωστο, που περιβάλλει την αρχή και το τέλος της ύπαρξης μας, αγωνία που γεννήθηκε συγχρόνως με τη συνειδητοποίηση από τον άνθρωπο της μοναδικότητας του στον κόσμο, και φαίνεται στις απεγνωσμένες προσπάθειες ανάκτησης του χαμένου παράδεισου, είτε με την πρωτόγονη ταύτιση με κάποιο κομμάτι της φύσης, ένα ζώο (τοτέμ) ή ένα δέντρο, είτε με τη βάφτιση στο αγνό νερό, την πρώτη πηγή της ζωής.

Για μάς η θέα του θεού υπήρξε το ιστορικό προνόμιο ολίγων εκλεκτών πατριαρχών και προφητών. Τελείως διαφορετικά είναι τα πράγματα στον κόσμο του Ομήρου. Εδώ η εμφάνιση του θείου συνοδεύεται από την έκπληξη, την απορία και το θαυμασμό που προκαλεί μια πολύ όμορφη γυναίκα, ένας όμορφος και δυνατός άνδρας, ένα ζωηρό άσπρο άλογο, ένα ποίημα, ένα άγαλμα, ένα περίτεχνο σκεύος είναι πράγματα θεϊκά. Η δύναμη που υπάρχει πίσω από κάθε τι που ξεπερνάει το ανθρώπινο μέτρο, που ξαφνιάζει σαν δύναμη, διάρκεια, επιρροή, όπως ο κεραυνός, ο σεισμός, αλλά και η ισχύς των άγραφων νόμων και η θύελλα των μεγάλων παθών. Μια δροσερή πηγή θα πάρει στη φαντασία τού αρχαίου ανθρώπου τη μορφή μιας νύμφης. Οι ίδιοι οι αθάνατοι εμφανίζονται ακόμα συχνά στη γενιά των ομηρικών ηρώων, ως βοηθοί και σύμβουλοι, όπως η Αθηνά στον Αχιλλέα (ΙΛΑ. 193-222) καμιά φορά ως αντίπαλοι, όπως στη μάχη όπου ο Διομήδης τραυματίζει την Αφροδίτη και καταδιώκει τον Απόλλωνα (ΙΛ.Ε 330-351, 431-470), ώσπου αυτός θα τού θυμίσει τη διαφορά που τους χωρίζει: "... μηδέ θεοῖσιν / ἴσ' ἔθελε φρονέειν, ἐπεὶ οὔποτε φύλον ὁμοῖον / ἀθανάτων τε θεῶν χαμαὶ δ' ἐρχομένων ἀνθρώπων". Η οικειότητα αυτή χάνεται με το χρόνο. Ήδη ο Οδυσσεύς, ο οποίος, ενώ μόλις είχε εγκαταλείψει την Καλυψώ, ανα-

ρωτιέται στο αντίκρουσμα της Ναυσικάς αν είναι κι αυτή κάποια νύμφη (Οδ. Ζ 101) και οι πειρατές του "ομηρικού" ύμνου VII "εἰς Διόνυσον" αντιμετωπίζουν τον εκθαμβωτικό νεαρό θεό σαν κάποιο πριγκιπόπουλο, καλό για ξεπουπούλισμα.

Για την καταγωγή των θεών του Ολύμπου μπορεί να έχουν υποθεθεί πολλά - ινδοευρωπαϊκές, μυκηναϊκές ή ασιατικές ρίζες, ακόμα και ζωομορφική προέλευση - τη φωτεινή όμως μορφή, κάτω από την οποία μάς είναι οικείοι, τη χρωστάνε στην ποιητική φαντασία του Ομήρου και του Ησιόδου. Αν στον πρώτο οφείλουμε τη γνωριμία με το λαμπρό κόσμο τους, ο δεύτερος θα συνθέσει σε ένα μεγαλειώδη πίνακα, το πανόραμα και τη γενεαλογία όλων των φωτεινών και σκοτεινών πλευρών του θεϊκού κόσμου. Χάρη σ'αυτόν ο ανταριασμένος ουρανός και η ροδοδάκτυλη αυγή, το βαθύσκιο δάσος, τα απάτητα βουνά, τα άγρια ποτάμια και η απέραντη θάλασσα με τις συνεχώς εναλασσόμενες όψεις, που ξαναζωντανεύουν στα ονόματα των πενήντα Νηρηίδων, θα αποκτήσουν πνοή και χαρμόσυνο ή απειλητικό πρόσωπο, πολύ πριν ο γλύπτης, ο τορευτής και ο ζωγράφος δώσουν πλαστική μορφή στο μύθο. Στο ερώτημα πώς εμπνεύσθηκε το Δία της Ολυμπίας, ο Φειδίας απάντησε με τους στίχους του Ομήρου: η καὶ κυανέησιν ἐπ' οφρύσιν νεύσε Κρονίων / ἀμβροσίας δ' ἄρα χαίται ἐπερρώσαντο ἄνακτος / κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπόν.

Είναι με αυτή την ανθρώπινη - ανθρωποκεντρική και ανθρωπομορφική - πλευρά της αρχαίας θρησκείας που συνδέεται - και εξηγείται - η λυτρωτική σχέση του αρχαίου ανθρώπου με το θείο. Για τον Έλληνα οι θεοί ήταν κάτι το φυσικό και αυτονόητο: ανήκαν στην ίδια με κείνον φυσική τάξη του κόσμου, με όλη τη θαυμαστή ποικιλία που τη διέκρινε. Η απιστία, όπως τη θεωρούμε εμείς, σαν έλλειψη δηλαδή πίστης στην ύπαρξη

Εικ. 3. Προτομή Σαράπιδος από βασιλτή, ρωμ. αντίγραφο Ρώμη

των θεών, ήταν κάτω από αυτές τις συνθήκες αδιανόητη, το ίδιο και η ύπαρξη άλλων, άγνωστων και διαφορετικών θεών. Το δείχνει η προσπάθεια του Ηροδότου για την ταύτιση με τους ελληνικούς των παραδόξων θεών της Αιγύπτου, που θα κάνει πραγματικότητα η θρησκευτική πολιτική των πρώτων Πτολεμαίων (Εικ.3), και

Εικ. 6. Η Ήρα Θεά του Βερολίνου, 580-570 π.Χ.

Εικ. 7. Ο Απόλλων του Πειραιώς περί το 500 π.Χ.

βέβαια ο εξελληνισμός του ρωμαϊκού πανθέου.

Σε αντίθεση με την παντοδυναμία του ενός και μοναδικού θεού των Εβραίων και των Χριστιανών, που βρίσκεται πέρα και πάνω από τη λογική (όπως το διατυπώνει το credo quia absurdum του Τερτουλιανού) οι ομηρικοί θεοί υποτάσσονται στην κοσμική τάξη. Δεν είναι σε θέση να δημιουργήσουν κάτι από το μηδέν (ο μύθος της δημιουργίας του κόσμου είναι άγνωστος στους Έλληνες), και τα θαύματά τους δεν ξεπερνούν την εξωτερική μορφή των πραγμάτων, τη μεταμόρφωση, ή την "ποιητική αδεία" επέμβαση στο χρόνο. Ακόμα και οι ίδιοι είναι υποχρεωμένοι να αποδεχθούν την ανώτερη δύναμη της Μοίρας: ο Δίας αδυνατεί να αποτρέψει το θάνατο του Σαρπηδόνα. Αν και είναι εκείνοι που αποφασίζουν και κατευθύνουν τα γεγονότα (στην Ιλιάδα θα προκαλέσουν την τροπή της δράσης με το λοιμό (ραψ. Α), και με το δολερό όνειρο που στέλνει ο Δίας στον Αγαμέμνονα (ραψ. Β), στην Οδυσσεία με την απόφαση για την επιστροφή του Οδυσσέα, και τη συνεχή παρουσία τους στο πλευρό του ήρωα, ωστόσο η υπόθεση εκτυλίσσεται πάντα σε δύο παράλληλα επίπεδα, στη γη και στον ουρανό. Ο ήρωας δεν νοιώθει ακόμη μέσα του τη δύναμη, την οποία μόνο στην τραγωδία θα αποκτήσει, να πάρει μεγάλες αποφάσεις, ανεξάρτητα ή σε αντίθεση με το θεό. Η δράση του ωστόσο, παρά τις θεϊκές επεμβάσεις, παραμένει ανεξάρτητη, δεν εντάσσεται, όπως εκείνη του Αινεία, σε κάποιο γενικό θεϊκό σχέδιο. Τη σχέση αυτή περιγράφει ωραία η σκηνή (Ιλ.Α 193-222) της επέμβασης της Αθηνάς, η οποία κατεβαίνει από τον ουρανό για να συγκρατήσει τον Αχιλλέα, το κάνει όμως όμως με ήρεμο συμβουλευτικό τρόπο, και με την ευγένεια που ταιριάζει στους αριστοκρατικούς κύκλους (ήλθον εγώ παύσουςα το σον μένος, ει και πίθηαι'). Αντίστοιχα, η σχέση με το θεό που εκφράζεται στη θυσία και την προσευχή δεν διέπεται από φόβο, αλλά από σεβασμό. Ο ομηρικός άνθρωπος είναι υπερήφανος όταν δέχεται ένα θεϊκό δώρο, αλλά μετρίφων γιατί γνωρίζει ότι όλο το μεγαλείο του προέρχεται από εκείνον. Υποφέρει όπως ο Οδυσσέας από το θυμό ενός θεού, αλλά υπομένει θαρραλέα την εχθρότητα του. Γιατί γνωρίζει ότι ο κοινός εχθρός βρίσκεται αλλού: είναι οι εκποτισμένοι παλαιοί κοσμικοί θεοί, εχθροί της τάξης, της δικαιοσύνης και της μορφιάς, που έφεραν, όταν ανέλαβαν την εξουσία οι Ολύμπιοι. Την κοινή νίκη των δυνάμεων του πολιτισμού ενάντια σ' αυτές της ωμής βίας και της βαρβαρότητας θα υπενθυμίζουν οι άθλοι του Ηρακλή και αμέτρητες πιθανομαχίες, γιγαντομαχίες κενταυρομαχίες και αμαζονομαχίες στις μετώπες και τα αετώματα των ελληνικών ναών, από τον 6ο στον 4ο αι. με αποκορύφωμα το βωμό του Δία στην Πέργαμο τον 2ο αι.π.Χ. (Εικ. 4).

Η σχέση με τον άνθρωπο, συνεπώς και το νόημα της ύπαρξης των ολυμπίων θεών, δεν περιορίζεται ω-

στόσο σε επεμβάσεις στη δράση των ηρώων ή στην τραγική σύγκρουση στην ορχήστρα του Διονύσου. Η ίδια η ύπαρξη τους προσφέρει μια έλλογη και φυσική εικόνα του κόσμου. Με τη βοήθεια τους ο Έλληνας ερμηνεύει το μυστήριο της ύπαρξης. Όλες οι μορφές, όλες οι πνευματικές και σωματικές δυνάμεις της ανθρωπίνης φύσης βρίσκουν σ' αυτούς την ελεύθερη και φωτεινή έκφραση τους. Στις μεγάλες γυναικείες θεότητες αναγνωρίζουμε όχι τις άψυχες μονοδιάστατες αλληγορίες, αλλά τα γεμάτα από σφύζουσα ζωή, πάθος και ομορφιά δείγματα της γυναικείας φύσης: τη σύζυγο Ηρα, την ερωμένη Αφροδίτη (Εικ. 4α=β), και τις τυπικές παρθένους την αθλητική κυνηγό Άρτεμις και την εργατική και μαχητική (εργάνην, φιλοπόλεμον τε και φιλόσοφον) Αθηνά (Εικ.5). Στην όψη του Δία ο πολίτης έβλεπε όχι μόνο τον άρχοντα του κεραυνού και της βροχής, αλλά το θεματοφύλακα της θεϊκής και της ανθρωπίνης τάξης, ο ναυτικός στο πρόσωπο του Ποσειδώνου την απειλή της τρικυμίας και την υπόσχεση ενός καλού ταξιδιού, ενώ ο προσκυνητής των Δελφών (όπως αργότερα ο Νίτσε) ανακάλυπτε στον Απόλλωνα και το Διόνυσο, συγκαταίκοις στα αετώματα του ναού, την προσωποποίηση των κοσμοθεωριών που συνέθεταν την ελληνική στάση απέναντι στη ζωή.

Στη σχέση με το θείο υπάρχουν όρια. Αντιμέτωπος με τον κίνδυνο διατάραξης της κοσμικής ισορροπίας από την ανθρώπινη αλαζονία, στην οποία κοινή καταγωγή και φυσική ομοιότητα (καμιά φορά και οι ίδιοι οι θεοί) τους παρασύρουν, ο Πίνδαρος θα επισημάνει -μετά τον Απόλλωνα της Ιλιάδος- το χάσμα που για πάντα τους χωρίζει: μπορεί το γένος των ανθρώπων και εκείνο των θεών να έχουν κοινή μητέρα, τη γη, αλλά ο άνθρωπος μπροστά στο θεό είναι ένα τίποτα, το όνειρο μιας σκιάς. Εκείνοι, αθάνατοι και αιώνια νέοι, ζούν αμέριμνα (ρέα ζωόντες), χωρίς έγνοια, ανεπηρέαστοι από τον πόνο, απαλλαγμένοι από τη зоφερή προοπτική του θανάτου, αυτού του απόλυτου κενού, όπου ακόμα και οι πιο ακμαίοι και δυνατοί άνθρωποι είναι από τη φύση τους υποχρεωμένοι να εξαφανι-

στούν. Έχουν όλα τα ανθρώπινα πάθη, τσακώνονται, καμιά φορά άσχημα. Όμως τίποτα από όλα αυτά δεν τους θίγει, όλα είναι γι αυτούς ένα παιχνίδι και οι άνθρωποι τα ζωτανά παίγνια τους. Στην αυτοπεποίθηση για τη απόσταση που τους χωρίζει από τους θνητούς οφείλεται και η ανοχή απέναντι τους. Επιστρέφοντας στους Ορνίθες, καταλαβαίνουμε τώρα ότι ο λόγος για τον οποίο μας είχε φανεί αδιανόητη η περιπαιχτική απέναντι στους θεούς του στάση ενός ευσεβούς Αθηναίου όπως ο Αριστοφάνης, είναι ότι -όπως παρατηρεί ο B.Snell- δεν είμαστε πια σε θέση να καταλάβουμε, ότι για τους Ολύμπιους το γέλιο ανήκε στην κοινή με τους θνητούς έλλογη, γόνιμη και θετική πλευρά της ζωής, και ήταν γι αυτό πολύ θεϊκότερο από τη βλοσυρή επισημότητα,

Εικ. 8. Ο Απόλλων του Κάσσελ, ρωμ. αντίγραφο του Παρνοπίου Απόλλωνος του Φειδία, περί το 450

που σήμερα μας φαίνεται να ταιριάζει στην ευσέβεια.

Η ολοκλήρωση της ευσέβειας στην τέχνη. Για τέσσερις ολόκληρους αιώνες από τον Όμηρο έως τον Πίνδαρο και το Φειδία, ποίηση και πλαστική, θα πλουτίσουν τον κόσμο των θεών, εμβαθύνοντας στην ουσία τους και δίνοντας έτσι νέα διάσταση στη σχέση με τους θνητούς. Η υπερβατική καθαρότητα της μορφής της κόρης - θεάς (εικ. 6) και του νεανικού σώματος του κούρου - Απόλλωνος (εικ. 7), σημεία όπου αντανakλάται αδιαφοροποίητη η κοσμική αρμονία, θα αποκτήσουν στο πρώτο μισό του 5ου αι. το σχήμα και το ήθος του συγκεκριμένου θεού. Η μορφή του θεού θα ολοκληρωθεί στο έργο του Φειδία (όπως λέει Κουιντιλιανός ο Δίας της Ολυμπίας έδωσε πρόσθετη διάσταση στη θρησκεία). Στην πλαστική δύναμη του χρωσάμε αρχετυπικές μορφές της θεϊκής επιφάνειας, του Απόλλωνα (εικ. 8) και της Αθηνάς (εικ. 9-10), την αποθέωση της γυναικείας ομορφιάς (εικ. 11), και την ανάδειξη της θεϊκής ουσίας παντού όπου βρίσκεται στο σύμπαν: από τον ήλιο, τη σελήνη και τα ποτάμια (εικ. 12), έως το ζωϊκό κόσμο (εικ. 13), την ίδια στιγμή που μεγάλοι - γνωστοί και άγνωστοι - αρχιτέκτονες θα κτίζουν την απόλυτα εναρμονισμένη με το θεϊκό μεγαλείο και τον ιερό χώρο τους κατοικία θεών, στην Ολυμπία, στην Ακρόπολη και στο Σούνιο. Ήταν ίσως η μοναδική στιγμή στην ιστορία της ανθρωπότητας, που οι θεοί κατέβηκαν να ζήσουν στη γη.

Το τέλος της ευσέβειας στους Ολυμπίους. Το κλασικό οικοδόμημα, το οποίο ως μοναδική απάντηση στην ανθρώπινη αγωνία είχε να προτείνει τη μίμηση του ηρωικού προτύπου και την πίστη στην πόλη και τους θεούς της, θα καταρρεύσει με την κρίση της ελληνικής πόλης, κάτω από τη διπλή πίεση από τη μια μεριά της σοφιστικής και της (πλατωνικής) επιστήμης, και από την άλλη της επιστροφής - μετά το τραγικό ναυάγιο της μεγάλης αθηναϊκής χίμαιρας - στις αρχαίες αγροτικές, μυστηριακές λατρείες, που βρίσκονταν από πάντα κοντά στον κοινό θνητό και την αγωνία του για τη μετά θάνατον ζωή.

Οι πρώτες ακιές αναγνωρίζονται ήδη στη μεταμόρφωση του ελληνικού πανθέου τον 4ο αι., όταν το ήθος των θεών του Φειδία αντικαθιστά ο αισθησιασμός, η χαρά και η παιχνιδάρικη διάθεση της Αφροδίτης και των θεϊκών παιδιών του Πραξιτέλη (εικ. 14-15) και η έξαρση του πάθους στο Σκόπια (εικ. 16). Τη θέση της ευσέβειας, από

την οποία έχει χαθεί το αρχαίο δέος, τείνει να πάρει - και θα πάρει αποκλειστικά στην αυτοκρατορική εποχή - η αισθητική και νοσταλγική ευχαρίστηση από τη θέα των χαριτωμένων απογόνων των αρχαίων θεών και την απαγγελία των μυθικών ιστοριών τους. Κάτι ανάλογο θα συμβεί πάλι πολλούς αιώνες μετά, όταν με την ανακάλυψη των αρχαίων θεών και την ανατροπή της παλαιάς τάξης του κόσμου, οι γλυκές ραφαηλικές Παναγίες με τα στρουμπουλά παιδιάκια (εικ. 17) θα πάρουν στις εκκλησίες τη θέση του αυστηρού Παντοκράτορα και της Μπτέρας του Θεού (εικ. 18).

Η εξέλιξη είχε δρομολογηθεί συγχρόνως με την εξιδανίκευση του θεού. Ήδη ο θαυμασμός (το "θαυμάζειν") και η απορία που χαρακτήριζε την ομηρική πίστη όπως και την κλασική τέχνη, προϋπέθετε έναν έλλογο κόσμο και προεδίκαζε κατά κάποιο τρόπο την πλατωνική ιδέα. Το τέλος για τη γνήσια ευσέβεια ήρθε όταν τη θεϊκή αλήθεια αντικατέστησε η επιστημονική αλήθεια και τη θεϊκή φωνή η εσωτερική φωνή της συνείδησης: το νόημα της κατηγορίας κατά του Σωράτη είναι ακριβώς ότι δεν έδινε στους θεούς τη σημασία που τους άξιζε και ότι θέλησε να τους αντικαταστήσει με ένα νέο θεό, το δαιμόνιον ή αλλιώς τη συνείδησή του. Στην πραγματικότητα οι θεοί στο βαθμό που ο άνθρωπος αποκτά συνείδηση της πνευματικότητας του και αναλαμβάνει ο ίδιος την ευθύνη των πράξεών του - αποσύρονται αιγά - αιγά στον ουρανό. Ο Δίας και η Αθηνά στους οποίους ο άνθρωπος προηγουμένως προσευχόταν και απέναντι στους οποίους αισθανόταν υπόλογοι, έχουν αντικατασταθεί από την αφηρημένη έννοια της δικαιοσύνης. Η πραγματική ευσέβεια απευθύνεται πλέον σ' εκείνους τους θεούς που του υπόσχονται την ατομική παρηγορία για τα πάθη και την ελπίδα για την αιωνιότητα: θεούς της γονιμότητας, όπως η Δήμητρα και ο Διόνυσος χορηγοί της ζωής (του άρτου και του οίνου), και εγγυητές μέσα από τα μυστήρια τους, της αιωνιότητας, και ήρωες γιατρούς, όπως ο Ασκληπιός, στον οποίο θυσιάζει και ο Σωκράτης στο κατώφλι του θανάτου. Ο Χριστιανισμός δεν είναι πλέον μακριά.

Βιβλιογραφία:

Ulrich von Wllamowitz-Moellendorf, Der Glaube der Hellenen, 1931

Bruno Snell. Die Entdeckung des Geistes, Göttingen 1975 (ελλ. μτφ. ΜΙΕΤ Αθήνα 1981)

Paul Veyne, Les Grecs ont-ils cru a leurs mythes, Paris 1983 (ελλ. μτφ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1993)

Εικ. 9. Η Αθηνά Λημνία (αποκατάσταση του Furtwängler με βάση το αγαλμα της Δρέσδης και την κεφαλή της Μπολόνια) λίγο μετά το 450 π.Χ.

Εικ. 10. Η Αθηνά του Βαρβακείου, ρωμ. αντίγραφο του χρυσελεφάντινου αγάλματος της Αθηνάς Παρθένου, Αθήνα

Εικ. 11. Το σύμπλεγμα της Αητούς, της Διώνης και της Αφροδίτης του ανατολικού αετώματος του Παρθενώνα είναι τρεις στροφές ενός ποιήματος αφιερωμένου στη γυναικεία ομορφιά

Εικ. 12. Στην ξαπλωμένη μορφή του Κηφισού Κηφισού του δυτικού αετώματος του Παρθενώνα, το άπλωμα και η στροφή του σώματος και η κίνηση των μυών δίνει την ιδέα της στοιχειώδους δύναμης του νερού

Εικ. 13. Κεφαλή του αλόγου από το άρμα της Σελήνης (το Uperferd του Goethe). Δυτικό αέτωμα Παρθενώνα

Εικ. 14. Η Κνιδία Αφροδίτη του Πραξιτέλη

εικ. 15 Ο Σαυροκτόνος Α-
πόλλων του Πραξιτέλη. Ο
πυθοκτόνος θεός είναι τώ-
ρα ένα παιδί που παίζει με
μια σάυρα

εικ. 16 Η μαϊνάδα του
Σκόπα, Μουσείο Δρέσδης

εικ. 17. Η *Madonna della Seggiola*,
του Ραφαήλ, Μουσείο Πίττι, Φλωρεντία
16 αι.

στο σύμπαν: από τον ήλιο, τη σελήνη και τα ποτάμια (εικ. 12), έως το ζωϊκό κόσμο (εικ. 13), την ίδια στιγμή που μεγάλοι -γνωστοί και άγνωστοι- αρχιτέκτονες θα κτίζουν την απόλυτα εναρμονισμένη με το θεϊκό μεγαλείο και τον ιερό χώρο τους κατοικία θεών, στην Ολυμπία, στην Ακρόπολη και στο Σούνιο. Ήταν ίσως η μοναδική στιγμή στην ιστορία της ανθρωπότητας, που οι θεοί κατέβηκαν να ζήσουν στη γη.

Το τέλος της ευσέβειας στους Ολυμπίους. Το κλασικό οικοδόμημα, το οποίο ως μοναδική απάντηση στην ανθρώπινη αγωνία είχε να προτείνει τη μίμηση του ηρωϊκού προτύπου και την πίστη στην πόλη και τους θεούς της, θα καταρρεύσει με την κρίση της ελληνικής πόλης, κάτω από τη διπλή πίεση από τη μια μεριά της σοφιστικής και της (πλατωνικής) επιστήμης, και από την άλλη της επιστροφής -μετά το τραγικό ναυάγιο της μεγάλης αθηναϊκής χίμαιρας- στις αρχαίες αγροτικές, μυστηριακές λατρείες, που βρίσκονταν από πάντα κοντά στον κοινό θνητό και την αγωγή του για τη μετά θάνατον ζωή.

Οι πρώτες σκιές αναγνωρίζονται ήδη στη μεταμόρφωση του ελληνικού πανθέου τον 4ου αι., όταν το ήθος των θεών του Φειδία αντικαθιστά ο αισθησιασμός, η χάρη και η παιχνιδιάρικη διάθεση της Αφροδίτης και των θεϊκών παιδιών του Πραξιτέλη (εικ. 14- 15) και η έξαρση του πάθους στο Σκόπα (εικ. 16). Τη θέση της ευσέβειας, από την οποία έχει χαθεί το αρχαίο δέος, τείνει να πάρει - και θα πάρει αποκλειστικά στην αυτοκρατορική εποχή - η αισθητική και νοσταλγική ευχαρίστηση από τη θέα των χαριτωμένων απογόνων των αρχαίων θεών και την απαγγελία των μυθικών ιστοριών τους. Κάτι ανάλογο θα συμβεί πάλι πολλούς αιώνες μετά, όταν με την ανακάλυψη των αρχαίων θεών και την ανατροπή της παλαιάς τάξης του κόσμου, οι γλυκές ραφαηλικές Παναγίες με τα στρουμπουλά παιδιάκια (εικ. 17) θα πάρουν στις εκκλησίες τη θέση του αυστηρού Παντοκράτορα και της Μητέρας του Θεού (εικ. 18).

Η εξέλιξη είχε δρομολογηθεί συγχρόνως με την εξιδανίκευση του θεού. Ήδη ο θαυμασμός (το "θαυμάζειν") και η απορία που χαρακτηρίζει την ομηρική πίστη όπως και την κλασική τέχνη, προ-
ϋπέθετε έναν έλλογο κόσμο και

εικ. 18 Μήτηρ Θεού ψηφιδωτό από την
Αγ. Σοφία, Κωνσταντινούπολη, 12 αι.

προεδίκαζε κατά κάποιο τρόπο την πλατωνική ιδέα. Το τέλος για τη γνήσια ευσέβεια ήρθε όταν τη θεϊκή αλήθεια αντικατέστησε η επιστημονική αλήθεια και τη θεϊκή φωνή η εσωτερική φωνή της συνείδησης: το νόημα της κατηγορίας κατά του Σωκράτη είναι ακριβώς ότι δεν έδινε στους θεούς τη σημασία που τους άξιζε και ότι θέλησε να τους αντικαταστήσει με ένα νέο θεό, το δαιμόνιον ή αλλιώς τη συνείδησή του. Στην πραγματικότητα οι θεοί στο βαθμό που ο άνθρωπος αποκτά συνείδηση της πνευματικότητας του και αναλαμβάνει ο ίδιος την ευθύνη των πράξεών του - αποσύρονται σιγά-σιγά στον ουρανό. Ο Δίας και η Αθηνά στους οποίους ο άνθρωπος προηγουμένως προσευχόταν και απέναντι στους οποίους αισθανόταν υπόλογος, έχουν αντικατασταθεί από την αφηρημένη έννοια της δικαιοσύνης. Η πραγματική ευσέβεια απευθύνεται πλέον σ' εκείνους τους θεούς που του υπόσχονται την ατομική παρηγορία για τα πάθη και την ελπίδα για την αιωνιότητα: θεούς της γονιμότητας, όπως η Δήμητρα και ο Διόνυσος χορηγοί της ζωής (του άρτου και του οίνου), και εγγυητές μέσα από τα μυστήρια τους, της αιωνιότητας, και ήρωες γιατρούς, όπως ο Ασκληπιός, στον οποίο θυσιάζει και ο Σωκράτης στο κατώφλι του θανάτου. Ο Χριστιανισμός δεν είναι πλέον μακριά.

Βιβλιογραφία:

Ulrich von Willamowitz- Moellendorf, *Der Glaube der Hellenen*, 1931

Bruno Snell. *Die Entdeckung des Geistes*, Göttingen 1975 (ελλ. μτφρ. ΜΙΕΤ Αθήνα 1981)

Paul Veyne, *Les Grecs ont-ils cru à leurs mythes*, Paris 1983 (ελλ. μτφρ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1993)

Οι Έλληνες ποιητές της Μαριούπολης

Της Ναταλίας Μπάσενκο - Κόρμαλη φιλόλογου

Μέρος Γ'

Η λογοτεχνική και η ποιητική παράδοση των Ελλήνων της Αζοφικής δεν σταματάει, παρ' όλες τις διώξεις που υπέστη κατά τα "σκοτινά χρόνια" της εποχής του Στάλιν, αλλά συνεχίζεται με αμείωτο δυναμισμό και την μεταπολεμική περίοδο.

Στις δεκαετίες 1950 με 1980, οι δραστηριότητες των εθνικών μειονοτήτων δεν ευνοούνται και καταπιέζονται από την επίσημη εξουσία και η μικρή εστία του ελληνικού πολιτισμού διατηρείται από τους λίγους Έλληνες ποιητές και τους αγωνιστές του. Οί Έλληνες ποιητές Σαπουρμάς και Κυριάκωφ ξεκίνησαν την αναγέννηση της Ελληνικής Λογοτεχνίας, δημοσιεύοντας χειρόγραφες συλλογές των ποιημάτων τους καθώς και των μεταφρασμένων στα ρουμικά ποιημάτων των σπουδαίων Ουκρανών και Ρώσων λογοτεχνών. Στη δεκαετία του '70 είχε συσταθεί μια λογοτεχνική ομάδα Ελλήνων ποιητών που συναντιούνταν κάθε καλοκαίρι στο εξοχικό "Αζοφικά αγλάρ" ("Το χελιδόνι της Αζοφικής") του ποιητή Δημήτρη Δεμερτζή.

Ο **Αντώνης Σαπουρμά** γεννήθηκε στις 29 Ιανουαρίου του 1911 στη Σαρτανά σε μια οικογένεια αγροτών. Το 1929 μπήκε στο Πανεπιστήμιο Λαϊκής Επιμόρφωσης του Κιέβου. Σε ένα χρόνο εγκατέλειψε τις σπουδές για οικογενειακούς λόγους και επέστρεψε στη Μαριούπολη.

Τα πρώτα ποιήματα στην ρουμαϊκή γλώσσα άρχισε να τα γράφει από το γυμνάσιο. Ήδη στις πρώτες λογοτεχνικές σελίδες της εφημερίδας "Κολεκτιβιστής" και την ανθολογία "Νεότητα" εμφανίζονται μικρά έργα του Σαπουρμά, που υπέγραφε με το ψευδώνυμο "Ρωμαιοός". Τα γνωστότερα είναι "Στην Τρίτη άνοιξη", "Ουντραμάντα", "Επιστολή προς τον αδελφό μου", το μεγάλο ποίημα "Κουσμάς" και άλλα. Το 1934 ο ποιητής έγινε μέλος της λογοτεχνικής ομάδας του Κωστοπράβ και μέχρι το κλείσιμο του ελληνικού τύπου στην Μαριούπολη δημοσίευε τακτικά στις σελίδες του τους στίχους του. Τη δεκαετία του '60 ο Σαπουρμά μαζί με τον Κυριάκωφ, κάνουν ό, τι περνάει από το χέρι τους για την αναβίωση της λογοτε-

χνίας στη ρουμαϊκή γλώσσα. Γράφουν ποιήματα στην ελληνική διάλεκτο, καθώς και μεταφράζουν σ' αυτή τα κλασικά ρωσικά και ουκρανικά έργα, δημοσιεύουν χειρόγραφες συλλογές τους. Τα μεταφρασμένα ποιήματά του δημοσιεύονται και γίνονται γνωστά στους Ρώσους και Ουκρανούς αναγνώστες.

Το 1962 - 63 ο ποιητής δημοσιεύει στο περιοδικό τύπο του Ντονέτσκ τρία άρθρα της λογοτεχνικής κριτικής σχετικά με τα έργα του φίλου του και του δασκάλου του Γ.Κωστοπράβ "Ο Κωστοπράβ ποιητής του Ντονέτσκ", "Χαίρομαι τη ζωή", "Ποιητής της άσβεστης ενέργειας". Γράφει το γνωστότερο ποίημά του "Μπαλάντα για την μητέρα", το οποίο ο ποιητής αφιέρωσε στον Γ. Ρίτσο, τον οποίο γνώρισε προσωπικά. Λαμβάνει ενεργό συμμετοχή στην επεξεργασία δύο ποιητικών συλλογών του Κωστοπράβ, που δημοσιεύθηκαν το 1963 και το 1969, καθώς και στην προετοιμασία και τη διεξαγωγή βραδιάς αφιερωμένης στην επέτειο του ποιητή στη Σαρτανά το 1973. Χάρη στην πολύ μεγάλη προετοιμασία και τις προσπάθειες του Σαπουρμά και του καθηγητή του Πανεπιστημίου του Κιέβου Α. Μπελέτσκι, το 1972, δημοσιεύθηκε η πρώτη δίγλωσση συλλογή ποιημάτων στην ρουμαϊκή γλώσσα. Στις 5 Σεπτεμβρίου του 1970 ο Σαπουρμά έγινε μέλος της "Ένωσης Συγγραφέων της Ουκρανίας". Εκδίδει τα βιβλία του: "Μια πρόποση" (1972), "Σαράντα μυθεύματα" (1977), "Γενέτειρα Αζοφική" (1981). Το μεγαλύτερο και σημαντικότερο έργο του, το ποίημα "Μπογκντάν Γιούρι" σε ρωσική μετάφραση του Ι. Κουρλάτα, αλλά με άλλο τίτλο "Πεζοναύτες", δημοσιεύεται το 1985. Και το 1986 δημοσιεύεται το μοναδικό του βιβλίο στη ρουμαϊκή γλώσσα "Καρδιακό μ' Αζοφική". Ο Αντώνης Σαπουρμά απεβίωσε στις 27 Σεπτεμβρίου 1987 και κηδεύτηκε στο κεντρικό νεκροταφείο της Μαριούπολης.

Ο Δημήτριος Πάπους γεννήθηκε στο Σαρτανά το 1918 τελείωσε το σχολείο του χωριού, όπου διδασκόταν η Ελληνική γλώσσα. Στην συνέχεια εισήλθε στην Παιδαγωγική σχολή της Μαριούπολης, την οποία τελείωσε με επιτυχία και άρχισε να εργάζεται στο Δημοτικό σχολείο, ό-

που δίδασκε την Γερμανική γλώσσα, Σωματική Αγωγή, Ζωγραφική και Σχέδιο, διότι ήταν άνθρωπος με πολύπλευρη παιδεία και μόρφωση.

Το μεγαλύτερο όμως πάθος στην ζωή του ήταν η ποίηση. Στην αρχή έγραφε μόνο στην ρωσική γλώσσα. Και μόνο μετά την συνάντησή του με τον γνωστό λαογράφο Έντουαρντ Χατζίνωφ άρχισε να γράφει στα Ελληνικά. Ο Χατζίνωφ του είπε: "Η μητρική σου γλώσσα είναι η Ελληνική. Μας καταπιézουν και δεν ενισχύουν την ανάπτυξη του Ελληνικού πολιτισμού. Στα αλήθεια ακόμη και οι ταλαντούχοι θα προδώσουν την γλώσσα τους; Τον πολιτισμό τους; Γράφε στα Ελληνικά και οπωσδήποτε θα τα καταφέρεις. Θα επιτύχεις".

Στο Ελληνικό χωριό Γιάλτα αρχίζοντας από τη δεκαετία του '70 περνούσε τα καλοκαίρια, την άνοιξη και τα φθινόπωρα, το μέλος της Ένωσης του Λογοτεχνών της Ουκρανίας, ο γνωστός ποιητής του Δνεπροπετρόφσκ, ο Δημήτρης Λάζαρου Δεμερτζή, ο οποίος συνέβαλε σημαντικά στην σταδιοδρομία των Ελλήνων ποιητών. Στο εξοχικό του επραγματοποιούντο λογοτεχνικές βραδιές, φιλολογικές συναντήσεις στις οποίες ελάμβαναν μέρος γνωστοί Έλληνες ποιητές όπως, ο Κυριάκωφ, ο Σαπουρμά, η Ολυμπιάδα Πετρένκο. Στα χρόνια εκείνα η Ελληνική Γλώσσα και η Ελληνική Λογοτεχνία δεν ήταν δημοφιλής και επιπλέον μπορούσες να δημοσιεύσεις τα έργα σου μεταφρασμένα μόνο στην Ρώσικη ή στην Ουκρανική γλώσσα. Η κόρη του Αναστασία, ποιήτρια, έγινε και μεταφράστρια των έργων του πατέρα του και του Κυριάκωφ με σκοπό να δουν αυτά το φως της δημοσιότητας. Αν και πρωταγωνίστηκε μαζί με τους άλλους στην αναγέννηση της ελληνικής λογοτεχνικής δημιουργίας στην Μαριούπολη, πρόλαβε να εκδώσει μόνο δύο βιβλία. Το πρώτο ήταν οι μεταφράσεις του γνωστού Ρώσου ποιητή Μιχαήλ Λέρμοντωφ στην Ελληνική γλώσσα. Και το δεύτερο η προσωπική του συλλογή "Η Γενέτειρα Εστία μου". Ετοιμαζόταν επίσης στις εκδόσεις του Ντονμπάς το τρίτο βιβλίο του ποιητή, μετά την έκδοση του οποίου θα γινόταν μέλος "Ένωσης των Λογοτεχνών", αλλά δεν πρόλαβε. Η κόρη του, η οποία δεν γνωρίζει την Ελληνική γλώσσα, και γράφει στα Ρωσικά και Ουκρανικά, είπε κάτι πολύ σημαντικό:

"Σε όποια γλώσσα και αν δημιουργούν οι Έλληνες, παραμένουν πάντα Έλληνες και στο μυαλό και στην καρδιά, γιατί δεν είναι μόνο πολύ ταλαντούχος λαός, αλλά και αυτός που δεν ξεχνά ποτέ τις ρίζες του".

Ένας άλλος πολύ σημαντικός Έλληνας ποιητής της Αζοφικής είναι ο Λεόντιος Κυριάκωφ (1919-2008). Ο Κυριάκωφ είναι διάσημος ποιητής της Ουκρανίας, συνεχιστής του έργου του Κωστοπράφ, του Σαπουρμά και άξια έφερρε το έμβλημα του σύγχρονου κορυφαίου της ελληνικής λογοτεχνίας Αζοφικής. Γεννήθηκε σε οικογένεια Ελλήνων αγροτών. Το 1935, έχοντας τελειώσει το σχολείο (πριν από τον πόλεμο, η εκπαίδευση στα ελληνικά χωριά επραγματοποιείτο στη ελληνική δημοτική γλώσσα), εισήχθη στη Παιδαγωγική Σχολή της Μαριούπολης, από την οποία αποφοίτησε το 1938. Στη συνέχεια φοίτησε στην περιφερειακή Δημοσιογραφική Σχολή της Μαριούπολης του Πανεπιστημίου του Ντονέτσκ. Μετά την αποφοίτηση εργάστηκε στην ελληνική εφημερίδα "Κολλεχτιβιστής". Από τον Αύγουστο έως και τις 17 Δεκεμβρίου του 1937 (ημερομηνία κλεισίματος της ελληνικής εφημερίδας) ο Λ. Κυριάκωφ εργάστηκε στην εφημερίδα και επιμελείτο τα έργα του υπό την καθοδήγηση του μεγάλου του δασκάλου Γ. Κωστοπράφ. Έγραφε την ποίησή του από το 1932 στα ρουμέικα. Μετά το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων και του ελληνικού τύπου ο Κυριάκωφ μαζί με τον Σαπουρμά αναγκάζονται να δημοσιεύουν τα έργα τους σε χειρόγραφη μορφή. Εκείνη την περίοδο (1964-1986) είχαν κυκλοφορήσει 12 χειρόγραφες συλλογές του, τα οποία αποτελούν σπάνια βιβλία, και φυλάσσονται τώρα σε μουσεία της Μόσχας, του Κιέβου, της Μαριούπολη καθώς και του Σαρτανά. Από το 1992 έως το 1996, ο Λεοντής Κυριάκωφ εργάστηκε ως ερευνητής στο Εθνογραφικό Μουσείο του χωριού Σαρτανά, λαμβάνοντας ενεργό δράση στη συλλογή και την δημιουργία των νέων ελληνικών εκθεμάτων. Υπήρξε μέλος της "Εθνικής Ένωσης Συγγραφέων της Ουκρανίας" από το 1978, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Συγγραφέων της Ουκρανίας (1991). Ο Κυριάκωφ υπήρξε και πρώτος υποστηρικτής της αναβίωσης του ελληνικού εθνικού κινήματος στα τέλη της δεκαετίας του '80. Το 1989 συμμετείχε στη Μαριού-

πολη στην πρώτη ραδιοφωνική εκπομπή στην ελληνική γλώσσα. Στην πένα του ανήκουν οι συλλογές: "Πάντα στο δρόμο", "Το τραγούδι του Μαΐου", "Μνήμη", "Ευχαριστώ", "Χρυσόφτερος αμφορέας", "Αρίων" και το πεζό του "Τα τραγούδια των Ελλήνων της Αζοφικής". Το 1992 ετοίμασε και εξέδωσε το Λεξικό της ρωσικής - νεοελληνικής - της διαλέκτου ρουμέικα των 10.000 λέξεων. Υπήρξε ένας από τους ιδρυτές, δημιουργούς και συγγραφείς της ελληνικής λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής ανθολογίας "Πιρνέσσου άστρου" (Το πρωινό αστέρι) του εκδοτικού οίκου "Ντονμπάς", η οποία κυκλοφόρησε τα έτη 1988, 1989, 1991 και 1993 και στην οποία δημοσιεύονταν τα καλύτερα έργα των Ελλήνων ποιητών συγγραφέων της Ουκρανίας. Η ποίησή του είναι κοσμοπολίτικη και αγγίζει μ' αυτήν παγκόσμια ζητήματα. Γράφει πάντα την άποψη της προσωπικής εμπειρίας για την ιστορία και την φιλοσοφία της περιοχής της Αζοφικής και του λαού της.

Και οι σύγχρονοι Έλληνες ποιητές της Μαριούπολης συνεχίζουν το έργο και τις παραδόσεις των πνευματικών τους πατεράδων. Είναι ο Ντονάτ Πατρίτσα (1934-2004). Έλληνας από το Μάλι Γιανισόλ, παιδαγωγός, αφιέρωσε τη ζωή του στα παιδιά, στην ποίηση και την ελληνική μουσική. Έγραφε σε τρεις γλώσσες: ουκρανική, ρωσική και την ελληνική. Υπήρξε γενικός συντάκτης της ελληνικής εφημερίδας "Καμπάνα". Εξέδωσε τα πεζά "Η μοίρα μας" - συλλογισμοί για την μοίρα των Ελλήνων της Αζοφικής, και "Αλισμόνητοι τόποι" - για τις παραδόσεις των Ελλήνων της Αζοφικής, τις συλλογές ελληνικών παροιμιών "Χίλια μαργαριτάρια", τις ποιητικές συλλογές "Συμπατριώτες" και "Αν θέλεις γέλασε, αν θέλεις κλάψε". Μαζί με τα αδέλφια του Γεώργιο και Λεωνίδα εξέδιδε την ποιητική συλλογή "Δικό μας άστρο".

Και η πλειάδα συγχρόνων ποιητών είναι μεγάλοι. Αξίζει να αναφέρουμε μερικούς.

Ο Βίκτωρ Μπορότα (1936), γράφει στα ρωσικά και ελληνικά. Εξέδωσε ποιητικές συλλογές "Αδιαλλαξία", "Ο αστερισμός των βράχων", "Από την φωτιά του Προμηθέα", "Τα φυλλάδια των δέντρων", "Μοίρα", "Αιχμάλωτοι των τσιτζικών" και το μυθιστόρημα "Η ενθρόνιση στον Όλυμπο".

Ο Βασίλης Μπαχτάρης (1937-1996) - Έλληνας ποιητής και μεταφραστής από το ρουμαϊκό χωριό Μπουγάς. Άρχισε να γράφει το 1957, θεωρούσε τον εαυτό του μαθητή του Σαπουρμά. Μέλος της "Εθνικής Ενώσεων Λογοτεχνών της Ουκρανίας". Οι ποιητικές συλλογές του είναι: "Πηγάδι", "Καμπάνα" και μεταθανάτια συλλογή "Ζήσε, Μπουγά", ο επιμελητής της οποιίας υπήρξε ο Ντονάτ Πατρίτσα.

Ο Γεώργιος Λεύτσενκο, γεννημένος το 1947 στο χωριό Μάλι Γιανισόλ, φυσικός στο επάγγελμα. Στην πένα του ανήκουν το επικό ποίημα "Κριμαιάδα", που διηγείται την ιστορία της μετοίκησης των Ελλήνων, και οι ποιητικές συλλογές "Η γραμμή της ζωής", που αποτελείται από τα ποιήματα, γραμμένα στην ρωσική γλώσσα και την ρωμείικη διάλεκτο, "Σ' δικό μ' τον κόσμο. (Το αφιέρωμα)", "Άσπρο καράβι" και ά.

Ο Βαλέριος Κιόρ, ποιητής, μεταφραστής, κριτικός λογοτεχνίας, διδάκτωρ φιλολογίας, διευθυντής της έδρας ρωσικής φιλολογίας. Θεωρείται ιδρυτής της ελληνικής ουρούμικης λογοτεχνίας, διότι ένας από τους πρώτους αρχίζει να γράφει στην ουρούμικη διάλεκτο. Μέλος της "Εθνικής Ενώσεων Λογοτεχνών της Ουκρανίας". Είναι ποιητής "με την θεική σπίθα στην άκρη της πέννας". Έχει εκδώσει τρεις ποιητικές συλλογές: "Λυπημένα γράμματα" (στα ρωσικά και στα ουρούμικα), "Το να χάνεις και να βρίσκεις" και "Δάκρυ δακρύων".

*** ** *

Η Ελληνική Λογοτεχνία, όπως είδαμε, δεν είναι μόνο η ελλαδική λογοτεχνία. Είναι απαραίτητο να περιορίζουν οι ίδιοι οι Έλληνες τα απέραντα σύνορα της λογοτεχνίας τους. Η λογοτεχνία των Ελλήνων της Μαριούπολης, που ανθίζει εδώ και σχεδόν δύο αιώνες σκόρπισε κάποτε σπέρματα ελπίδας, από τα οποία ξεπήδησε και θερίεψε - έστω και καθυστερημένα - το λουλούδι της Ελευθερίας.

Και για πάντα, στα δρομάκια της Μαριούπολης και των ρουμαϊκών και ουρούμικων χωριών, στον Ελληνικό ουρανό της Αζοφικής θάλασσας θα αντηχούν στην μαύρη σιγή τα μικρά, τα πικρά και τα γλυκά τους τραγούδια.

Διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου της Ακαδημίας Πλάτωνος

Εγκρίθηκε η μελέτη από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ) που αφορά τη διαμόρφωση και ανάδειξη τμημάτων του αρχαιολογικού χώρου της Ακαδημίας

ας Πλάτωνος, όπως ο νέος χώρος πρασίνου που δημιουργείται στο "τρίγωνο" των οδών Κρατύλου και Μοναστηρίου αλλά και η ενοποίηση, ανάδειξη και προστασία των διάσπαρτων μνημείων, όπως της "Ιεράς Οικίας" και της "Οικίας του Ακάδημου".

Η πρόταση της μελέτης για τα παραπάνω μνημεία, είναι για την μεν Ιερά Οικία να καταχωθεί και να "δηλωθεί" με ίχνη στο έδαφος, καθώς και με τις κατάλληλες επιστημονικές, για τη δε πρωτοελλαδική οικία να αναδειχθεί μέσω νέου στεγάστρου. Συγκεκριμένα, θα τοποθετηθεί ένα νέο στέγαστρο με κρυστάλλινα μέτωπα, τα οποία θα προσφέρουν ορατότητα αλλά και προστασία.

Στο "τρίγωνο" με τις υπό κατεδάφιση αποθήκες, θα δημιουργηθεί ένας νέος ελεύθερος χώρος πρασίνου 4 στρεμμάτων, ενώ δίπλα στην περιοχή θα τοποθετηθεί ένα μικρό στέγαστρο, όπου θα υπάρχει μια μικρή υπαίθρια έκθεση από σαρκοφάγους, εποπτικό υλικό και ενημερωτικές πινακίδες.

Μια νέα μουσειακή αποθήκη 600 τ.μ., επισκέψιμη, θα δημιουργηθεί επί των οδών Ιφιγενείας και Δράκοντος, ενώ ο επισκέπτης του αρχαιολογικού χώρου της Ακαδημίας Πλάτωνος θα μπορεί να οδηγείται μέσω διαδρομών, στα διάσπαρτα μνημεία, σε μια γλυπτοθήκη από λίθινα αντικείμενα, στη μικρή υπαίθρια έκθεση δίπλα στο "τρίγωνο", καθώς και στην ανακαινισμένη αποθήκη επί της οδού Μοναστηρίου 147, στον αύλειο χώρο της οποίας θα φυλάσσονται αρχαιότητες.

Ο ταφικός περίβολος της Αμφίπολης

Τέλος στις αντιεπιστημονικές εικασίες και στα πρόωρα συμπεράσματα που διατύπωσαν διάφορα Μ.Μ.Ε., ότι ο ταφικός περίβολος της Αμφίπολης κρύβει δήθεν τον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, έβαλε η Προϊσταμένη της ΚΗ'ΕΠΚΑ κ. Περιστερή καθώς και το Υ-

πουργείο Πολιτισμού.

Μέχρι στιγμής, οι έρευνες στη θέση Καστά της Αμφίπολης αποκάλυψαν έναν ιδιαίτερα σημαντικό κυκλικό κτιστό περίβολο, που χρονολογείται με τα έως τώρα δεδομένα στο τέλος του 4ου αι. π.Χ. (περί το 325-300 π.Χ.). Ο εντυπωσιακός -μοναδικός για τα ελληνικά δεδομένα- περίβολος είναι κατασκευασμένος με βάσεις, ορθοστάτες, ανωδομή και επιστέφει από λευκό μάρμαρο θάσου κι έχει συνολικό ύψος 3 μ., πλάτος 1,60 μ. και υπολογιζόμενη περιφέρεια

μήκους περίπου 500 μ., από τα οποία έχουν ανασκαφεί σήμερα τα 405 μ. Ο εντυπωσιακός περίβολος φαίνεται να συνδέεται με τον Λέοντα της Αμφίπολης, που όπως φαίνεται ήταν τοποθετημένος στην κορυφή του χωμάτινου τύμβου.

Ως το τέλος του χρόνου, οι ανασκαφείς αναμένεται να ολοκληρώσουν την ανασκαφή του ταφικού περιβάλλου και να προχωρήσουν στο άνοιγμα του περιεχομένου του.

Αποκατάσταση και ανάδειξη της μυκηναϊκής Ακρόπολης της Μιδέας

Στη διάρκεια εκδήλωσης, που διοργάνωσε η Δ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, παρουσιάστηκε το πολυετές ανασκαφικό έργο, καθώς και το πρόγραμμα αποκατάστασης και ανάδειξης της μυκηναϊκής Ακρόπολης της Μιδέας. Η κυκλώπεια οχύρωσή της αποδεικνύει τη σημασία της Μιδέας ως μεγάλου μυκηναϊκού κέντρου στο βορειοανατολικό μυκό της Αργολικής πεδιάδας και αποτελείται από δύο επίπεδα, την Άνω και την Κάτω Ακρόπολη.

Οι συστηματικές ανασκαφές στην ακρόπολη της Μιδέας, ως κοινό Ελληνοσουδικό πρόγραμμα, άρχισαν το 1983.

Στα κατώτερα βορειοανατολικά άνω της Ακρόπολης αποκαλύφθηκε ένα σύνολο κτισμάτων, από τα οποία το κυριότερο είναι ένα μεγάλο ορθογώνιο κτήριο με μορφή μεγάρου. Στη νοτιοδυτική πλαγιά της Κάτω Ακρόπολης ανακαλύφθηκαν κατάλοιπα τριών κτηρίων που είχαν χρησιμοποιηθεί ως κατοικίες και εργαστήρια και χρονολογούνται στα τέλη του 13ου αι. π.Χ. Η ανασκαφή τους απέδωσε άφθονη κεραμική, πήλινα ειδώλια, λίθινα και μετάλλινα σκεύη, εργαλεία, κοσμήματα, σφραγιστά και θραύσματα ημιπολύτιμων λίθων. Το σπουδαιότερο εύρημα είναι ένα πήλινο σφράγισμα με επιγραφή σε Γραμμική Β.

Κοντά στη Δυτική Πύλη, σε επαφή με την εσωτερική όψη του τείχους, αποκαλύφθηκε μεγάλο οικοδομικό συγκρότημα με 14 δωμάτια, τα οποία ήταν αποθήκες και εργαστήρια. Εσωτερικά της Ανατολικής Πύλης βρέθηκε συγκρότημα δωματίων τα οποία είχαν χρησιμοποιηθεί επίσης ως εργαστήρια και αποθήκες πριν από την καταστροφή τους στα τέλη του 13ου αι. π.Χ.

Συνέχιση της ανασκαφής στο μυκηναϊκό οικισμό στα Τζανάτα Κεφαλληνιάς

Το πρόγραμμα του 2013 προβλέπει την ολοκλήρωση της ανασκαφής από την επιστημονική ομάδα του δρος Αντώνη Βασιλάκη, στο σημαντικό ελλειψοειδές υστεροελλαδικό (μυκηναϊκό) μέγαρο, μοναδικό σε όλο το Ιόνιο, που αποκαλύφθηκε στις ανασκαφές των ετών 2011 και 2012, στα Τζανάτα Πόρου Κεφαλληνιάς. Θα ερευνηθούν τα χαμηλότερα και αρχαιότερα στρώματα και θα διευκρινιστεί η ακριβής χρονολογία οικοδόμησής του περίπου στα μέσα του 15ου αιώνα π.Χ. πάνω στα λείψανα αρχαιότερης κατοίκησης (πιθανόν 16ου αι. π.Χ.), που εντοπίστηκαν στην ανασκαφή του 2012.

Παράλληλα θα συνεχιστεί η συντήρηση, η καταγραφή, η σχεδίαση, η φωτογράφιση και η μελέτη των ευρημάτων από την ανασκαφή του 2012, αλλά και των νέων ευρημάτων του 2013, με σκοπό τη δημιουργία ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων για την κεραμική και τελικά τη δημοσίευση της ανασκαφής το συντομότερο δυνατό, θα γίνει συντήρηση της κεραμικής και μελέτη συντήρησης και στερέωσης των ερειπίων.

Με δωρεές η αποκατάσταση της Νίκης της Σαμοθράκης

Με το σύνθημα "όλοι μαικήνες", οι υπεύθυνοι του Λούβρου, ελπίζουν να συγκεντρώσουν ένα εκατομμύριο ευρώ έως τα τέλη του έτους από δωρεές, με τις οποίες θα χρηματοδοτηθούν

οι εργασίες αποκατάστασης ενός εκ των αριστουργημάτων που κοσμούν τις αίθουσές του, της Νίκης της Σαμοθράκης.

Η αποκατάστασή του αναμένεται να επιτρέψει τη βελτίωση του σκελετού και τον καθαρισμό του αγάλματος, που έχει φιλοτεχνηθεί από διάφορα είδη μαρμάρου.

Το γλυπτό που παριστάνει πτερωτή τη θεά Νίκη θα μετακινηθεί σε γειτονική αίθουσα. Η μαρμαρίνη πλώρη πλοίου πάνω στην οποία είναι τοποθετημένο θα αποσυναρμολογηθεί κομμάτι-κομμάτι.

Η Νίκη της Σαμοθράκης θα επιστρέψει στη θέση της το καλοκαίρι του 2014.

Το Λούβρο έχει ήδη συγκεντρώσει το ποσό των τριών εκατομμυρίων από διάφορες δωρεές. Μένει ακόμη ένα εκατομμύριο ευρώ, το οποίο το μουσείο ελπίζει να συγκεντρώσει μέσω της έκκλησης για δωρεές από ιδιώτες έως τις 31 Δεκεμβρίου.

Η Αρχαία Κυρήνη θυσία στο βωμό των κατασκευαστών

Ενώ ένα σημαντικό μέρος της αρχαίας νεκρόπολης της Κυρήνης στη Λιβύη καταστράφηκε πρόσφατα από ντόπιους κατοίκους με σκοπό να κατασκευαστούν

στο σημείο σπίτια και καταστήματα, οι αρχές επιδεικνύουν αδιαφορία και δεν κάνουν τίποτα για να εμποδίσουν την ολοκληρωτική καταστροφή.

Η Κυρήνη θεωρείται ως η παλαιότερη (700 π.Χ.) και μεγαλύτερη ελληνική αποικία στην Κυρηναική (σημ. βορειο-ανατολική Λιβύη). Το μόνο που διασώζεται απ'αυτήν είναι το νεκροταφείο της, μια τεράστια νεκρόπολη έκτασης περίπου 10 στρεμμάτων που χρησιμοποιήθηκε μεταξύ του 600 και του 400

π.Χ. η οποία περιλαμβάνει 1.200 νεκρικές κόγχες σκαμμένες στον φυσικό βράχο και χιλιάδες σαρκοφάγους που βρίσκονται στο έδαφος. "Η θέση έχει καταστραφεί για περίπου 2 χλμ. Περίπου 200 κρύπτες και τάφοι έχουν καταστραφεί, όπως και ένα τμήμα αγωγού του 200 μ.Χ. Αρχαία αντικείμενα πετάχτηκαν σε κοντινό ποταμό σαν να ήταν σκουπίδια. Ο καθηγητής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Μπάνινα, Άχμετ Χουσεΐν καταβάλλει απεγνωσμένες προσπάθειες να αποτρέψει την καταστροφή αλλά φαίνεται ότι είναι φωνή βοώντος εν τη ερήμω. Χρειάζεται κινητοποίηση της διεθνούς κοινότητας.

Το αρχαίο Ιδάλιο κρύβει εκπλήξεις

Το Ιερό της Κάτω Πόλης του Αρχαίου Ιδαλίου, κάτω από τη Δυτική Ακρόπολη, το μεγάλο αυτό αδιατάρακτο Ιερό συνεχίζει να κρύβει εκπλήξεις για τους ανασκαφείς. Το Ιερό θεμελιώθηκε πάνω στο φυσικό βράχο γύρω στο 1200 π.Χ. Στον φυσικό βράχο υπάρχουν λαξευμένοι μεγάλοι κυκλικοί αποθέτες,

πολλοί από τους οποίους φαίνεται ότι συνδέονται με υπόγεια σπήλαια λαξευμένα και αυτά στον φυσικό ασβεστόλιθο. Με τους αποθέτες αυτούς συνδέεται ένας "βαίτυλος", δηλαδή μια ιστάμενη λίθος που μοιάζει με τον "βαίτυλο" της Παλαιπάφου.

Ένας από τους στόχους της φετινής ανασκαφικής περιόδου ήταν η ανασκαφή του ασυνήθιστου αυτού "βαίτυλου" που βρέθηκε τοποθετημένος σε λάκκο. Το στοιχείο αυτό βρέθηκε τοποθετημένο σε πλατφόρμα κατασκευασμένη από πλίνθους και κροκάλες, όλες προερχόμενες από τα πυριγενή πετρώματα του Τροόδους. Το 2011 ανασκάφηκε αγωγός νερού στα βόρεια των ιστάμενων αυτών λίθων και των χαράξεων στο βράχο, στοιχεία που πιθανόν να συνδέονται με τις λατρευτικές δραστηριότητες στον χώρο καιπου ίσως να είχαν σχέση με το νερό.

Ελληνιστικοί ταφικοί θάλαμοι στη Σαμψούντα

Έξι ταφικοί θάλαμοι αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια εκσκαφών για την ανέγερση οικοδομής στην περιοχή Ιλκαντίμ της Σαμψούντας (αρχ. Αμισός), στον Εύξεινο Πόντο (Τουρκία).

Οι Αρχές ενημερώθηκαν για τα ευρήματα και τις πρώτες παρατηρήσεις από ειδικούς του Μουσείου Αρχαιολογίας και Εθνογραφίας της Σαμψούντας, οι οποίοι και τοποθέτησαν χρονολογικά τις ταφές στην Ελληνιστική περίοδο.

Μεταξύ των ευρημάτων συγκαταλέγονται χρυσό κόσμημα οφθαλμού, ένα ζευγάρι ενώτια, μεταλλική περόνη για τα μαλλιά, μεταλλικό κόσμημα αστραγάλου, δύο τμήματα καθρέπτη από μέταλλο και πολλά κεραμικά. Οι Αρχές αναφέρουν ότι οι αρχαιολογικές ανασκαφές θα συνεχιστούν και η οικοδομική δραστηριότητα έχει προς το παρόν "παγώσει".

Ο Άμβων του Ι. Ναού του Αγίου Νικολάου Πει

Του **Μιχάλη Βλάχου**
Δικηγόρου ε.τ.

Τα δύο μεγάλα ελληνικά λιμάνια του 19ου αιώνας στο Αιγαίο, Ερμούπολη και Πειραιάς μπορούν να καυχώνται για τις θαυμάσιες εκκλησίες που ανήγειραν στον προστάτη των ναυτικών Άγιο Νικόλαο. Δεν είναι δε τυχαίο ότι και οι δύο Ναοί και αρχιτεκτονικά ταιριάζουν και σε ανάλογα σημεία είναι τοποθετημένοι. Πράγματι ο ερχόμενος με πλοίο από τον Πειραιά για να εισέλθει στο λιμάνι της Σύρου θα βλέπει δεξιά του να τον υποδέχεται από τη θαυμάσια συνοικία "Βαπόρια" ο μεγαλοπρεπής Ναός του Αγ. Νικολάου, από τους ωραιότερους και μεγαλύτερους Ναούς της Ελλάδος.

Το ίδιο συμβαίνει και στον Πειραιά.

Καθώς μπαίνουμε στο λιμάνι, ο Άγιος Νικόλαος δεξιά μας υποδέχεται ναυτικούς και ταξιδιώτες. Δύο Ναοί στο πνεύμα του νεοκλασικισμού. Με ιωνική κιονοστοιχία στην πρόσοψη ο συριανός. Με αιολικούς κίονες που στηρίζουν αέτωμα ο Πειραιϊκός. Με ψηλούς αναγεννησιακούς τρούλλους και οι δυο επισκοπούν το λιμάνι εκπέμποντας πνοή κοσμοπολιτισμού και οικουμενικότητας που ταιριάζει στον τιμώμενο θαλασσινό Άγιο.

Βέβαια ο Πειραιϊκός μπορεί να υπερηφανεύεται και για τους άλλους τέσσερις ναούς του 19ου αιώνα που τον στόλιζαν.

Τον πολιούχο Άγιο Σπυρίδωνα, στη θέση του ιστορικού ομώνυμου μοναστηριού του

λιμένας.

Την αρχική Αγία Τριάδα με το μοναδικό καμπαναριό πάνω από την πρόσοψη, κτισμένη στη θέση του σημερινού Μητροπολιτικού Ναού (ίδτε φωτ.)

Τον Άγιο Κων/νο στην κεντρική πλατεία της πόλεως και την Ευαγγελίστρια.

Ο χρόνος ή μάλλον οι άνθρωποι έχουν επιφέρει αλλαγές μικρές ή μεγάλες στους ναούς.

Ο Αγ. Σπυρίδων δεν έχει υποστεί μεγάλες αλλαγές, αν εξαιρέσουμε εξωτερικά την προσθήκη δυο άσχετων προς το ρυθμό του Ναού τρουλίσκων εκατέρωθεν της επεκταθείσης κλίμακος εισόδου. Η πρόσφατη ανίερη πυρκαϊά έδωσε επιτυχώς την αφορμή να συντηρηθούν οι τοιχογραφίες και να λάμψει το εσωτερικό του.

Η παλαιά Αγία Τριάδα δεν υπάρχει πλέον. Τροποποιηθείσα προπολεμικώς, κατεστράφη σχεδόν ολοσχερώς στον βομβαρδισμό του Ιανουαρίου 1944 και μεταπολεμικούς ανοικοδομήθη ανεγερθείσα με παμπειραιϊκό έρανο στον βυζαντινίζοντα ρυθμό που επικρατεί σήμερα στην Ελλάδα.

Ο Αγ. Κων/νος, αν εξαιρέσουμε το αρτιφισιέλ, δεν έχει υποστεί εξωτερικές τροποποιήσεις.

Εσωτερικώς όμως έχουν γίνει αλλαγές. Η παλαιά μαρμαροθέτηση του δαπέδου έχει αντικατασταθεί από σίλβοντα σημερινά μάρμαρα, η σολέα περιορίσθηκε πολύ, και τα παλαιά μεταλλικά θωράκια αντικατεστάθησαν από μαρμάρινα παλαιοχριστιανικού ρυθμού τα οποία όχι μόνο δεν ταιριάζουν με το ρυθμό του ναού, αλλά και δυσχεραίνουν την απόλαυση του θαυμάσιου Τέμπλου, γιατί τοποθετημένα πολύ κοντά του περιορίζουν τη θέα του κάτω μέρους του. Βέβαια ο ναός παραμένει πολύ ωραί-

παιώς και άλλα τινά

ος και μόνον όποιος γνώριζε την παλαιά εσωτερική μορφή του μπορεί να αναπολεί την απολεσθείσα κατασκευτικότητα

Στην Ευαγγελίστρια όμως η εξωτερική φθορά είναι μεγάλη. Αφηρέθη όλη η νεοκλασσική του διακόσμηση, έτσι ώστε να μη τονίζονται πλέον τα επί μέρους αρχιτεκτονικά στοιχεία με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ασυμμετρίες και να παρουσιάζεται μια άχρωμη και άρρυθμη εικόνα.

Όμως ο Άγιος Νικόλαος δεν έχει υποστεί καμία αλλαγή έκτος από την τροποποίηση του εξωτερικού περιβάλλου που δεν βλάπτει την εμφάνιση.

Επώνυμο έργο του καταξιωμένου Πειραιώτη αρχιτέκτονα Ι. Λαζαρίμου στον οποίο οφείλομε και το σχέδιο του μνημειακού μας δημοτικού Θεάτρου, ο ναός αποτελεί ένα από τα εντυπωσιακότερα κτίρια της πόλεως, στο οποίο συναντάμε αρμονική ενότητα αρχιτεκτονικού σχεδίου και επί μέρους διακοσμήσεις.

Δεν μπόρεσα λοιπόν να κρύψω την έκπληξή μου όταν σε σχέδιο του άμβωνος του Ναού edιάβασα την υπογραφή του Ερνέστου Τσίλλερ.

Σε κάθε κτίσμα είναι βέβαια διαφορετική η συμβολή του γλυπτού και του ζωγράφου που τους δίνει μια σχετική ελευθερία στο σχεδιασμό

και την εκτέλεση, υπό τη γενική βέβαια εποπτεία του αρχιτέκτονα.

Εδώ όμως έχομε όχι εκτέλεση γλυπτικού έργου αλλά σχεδιασμό στοιχείου του ναού από διαφορετικών αρχιτέκτονα. Η παρέμβαση όμως του Ε. Τσίλλερ βρίσκεται σε αρμονική σχέση με το αρχικό συνολικό σχέδιο και δεν προσβάλλει την αρχιτεκτονική σύλληψη του Ι. Λαζαρίμου.

Ο μαρμάρινος αυτός άμβων που κοσμεί το Ναό δεν στηρίζεται με κίονα ή άλλο τι στο έδαφος, αλλά εκφύεται από την βορειοανατολική παραστάδα του ναού από την οποίαν εξέχει σαν να στερείται βάρους. Πρέπει δεν να έχει σκαλισθεί στο εργαστήριο του διακεκριμένου αθηναίου γλύπτη Νίκου Γεωργαντή.

Δύο άγνωστα σχέδια του Ερν. Τσίλλερ

Μαζί με το σχέδιο του άμβωνος του Ι. Ναού του Αγίου Νικολάου Πειραιώς είχαν βρεθεί και άλλα τρία σχέδια.

Το σχέδιο του άμβωνος του Οσίου Λουκά Πατησίων, σχέδιο τέμπλου Ι. Ναού της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Σαντορίνη σε ολοκληρωμένη πλήρη μορφή κι άλλο ένα με το ίδιο θέμα που θα αποτελούσε την πρώτη σύλληψη του έργου.

Εδώ παρουσιάζονται το σχέδιο του άμβωνος του Αγίου Λουκά Πατησίων και το προσχέδιο του Τέμπλου Μεταμορφώσεως.

Είναι και τα δυο ανυπόγραφα, Λεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι προέρχονται από το χέρι του Ε. Τσίλλερ.

Είναι τεκμηριωμένο ότι ο Τσίλλερ ήταν ο αρχιτέκτων του Αγίου Λουκά Πατησίων. Επομένως και το σχέδιο του άμβωνος που βρέθηκε μαζί με άλλα σχέδιά του πρέπει να ανήκει στον ίδιο.

Το ίδιο ισχύει και για το τέμπλο της Μεταμορφώσεως που είναι το ίδιο με το υπογεγραμμένο τελικό σχέδιο που ενώ ανήκε στην ομάδα των τεσσάρων σχεδίων, δυστυχώς τώρα δεν γνωρίζομε που ευρίσκεται.

Πάντως ένα είναι το αποτέλεσμα: ότι περιέρχεται εις γνώση των επιστημόνων η ύπαρξη αγνώστων σχεδίων του Ε. Τσίλλερ για άμβωνες και ένα Τέμπλο Ορθοδόξου Ναού.

Το μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα

του ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ
 Αντιπρόεδρος Φιλολογικής Στέγης Πειραιά
 Πρόεδρος Ινστιτούτου Πειραιϊκών Μελετών

Στον έρημο χώρο του λιμανιού, πριν καν ιδρυθεί η πόλη του Πειραιά και κτιστεί ο σημερινός ναός του προστάτη της Αγίου Σπυρίδωνα, στην ίδια ακριβώς θέση έστεκε το ομώνυμο μοναστήρι με το καθολικό, την εσωτερική αυλή, τα κελιά, τους χοντρούς τοίχους, τη θολωτή με διπλά θυρόφυλλα πύλη, τις πολέμιστρες (έτσι μας το περιγράφουν οι επισκέπτες του).

Φαίνεται να είναι παλιά η συνήθεια του αγιασμού των υδάτων μπροστά από τον Άγιο Σπυρίδωνα, θα σας εξηγήσω γιατί: στο βίο του Οσίου Σεραφείμ (γεν. περ. 1527, από το Ζέλι Λοκρίδος, κοσμικό όνομα Σωτήριος, γνωστός ως Όσιος Σεραφείμ "του εν Δομπώ", εορτάζει στις 6 Μαΐου), κάπου στα τέλη του 16ου αιώνα αναφέρεται ότι έπεσε στην Αττική ένα σμήνος καταστρεπτικών ακρίδων που απειλούσε τις καλλιέργειες στους αγρούς των Αθηναίων, τα δένδρα και τη βλάστηση.

Τότε οι κάτοικοι θυμήθηκαν τον Σεραφείμ που ασκήτευε στη Βοιωτία. Τον έφεραν στον τόπο τους και τον παρακάλεσαν να τους απαλλάξει από τη θεομηνία.

Ο Σεραφείμ, σύμφωνα με τη διήγηση των θαυμάτων του που έγραψε ο διατελέσας και επίσκοπος Ταλαντίου Νεόφυτος Μεταξάς, κατέβηκε στον Πειραιά, πήγε στο μοναστήρι "και εκεί λιτανείας γενομένης έψαλεν αγιασμόν και ότε είπε το: "Σώσον Κύριε τον λαόν σου" και έβαλε τον Σταυρόν εις την θάλασσαν, ω του θαύματος! Άπαν το σμήνος των ακρίδων επισωρευθέν έπεσεν εις την θάλασσαν και απενίγει". Πολλοί ήπιαν από το νερό και "εθεραπεύθησαν από των χρονίων αυτών νόσων".

Ο Σεραφείμ πέθανε στα 1601-2, οπότε - αν πιστέψουμε το κείμενο και δεν είναι κατασκευάσμα - μαρτυρείται η ύπαρξη ναού ή της μονής κάπου στο μεσαίωνα πολύ πριν σημειωθεί στα έγγραφα και στα βιβλία των περιηγητών. (Αν και γινόταν κάθε χρόνο ο καθαγιασμός των υδάτων, τα Θεοφάνεια στον Πειραιά καθιερώθηκαν ως επίσημη τελετή με τη συμμετοχή των αρχών του κράτους το 1911).

Δεν αναφέρεται όμως η μονή από τον οθωμανό περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπή στη επίσκεψή του στην Αττική και στον Πειραιά στα 1667.. Ακόμη κι ο λεπτομερής ενετικός χάρτης του 1687, οι υπόλοιποι του 17ου αιώνα κι όσοι πέρασαν από το Porto Leone δεν κάνουν λόγο για την ύπαρξή του. Από τους λίγους μελετητές, ο G. Hertzberg κατεβάζει την ίδρυση του μοναστηριού στο 12ο αιώνα.

Στο σχέδιο από τη σελ. 55 του χειρόγραφου πορτολάνου

του Φρανσουά Αζάν (περίπου 1725) βρίσκονται στη θέση του λίγα κτήρια, με ένα ψηλότερο, ίσως του μοναστηριού. Πρόκειται για την οικία και τις αποθήκες του Γάλλου πρόξενου Pierre Aubert, πάνω στο οικόπεδο που του παραχωρήθηκε από τους μοναχούς της μονής του Αγίου Σπυρίδωνα. Επίσημα μνημονεύεται σε πωλητήριο συνταγμένο από τους νοτάριους (συμβολαιογράφους) Δημήτριο Πατούσα και Μιχαήλ Παπαγγελή στις 21.3.1738. Εν τέλει στο έργο των J. Stuart - N. Revett (1751-54) διαβάζουμε "Άγιος Σπυρίων" χωρίς καταγραφή στο χάρτη. Στα σχέδια του J. Roux (1764) και του Bellin (1771) έχουμε πλέον την ένδειξη Monast?re. Στα 1765 ήλθαν από το Λονδίνο ο φιλόλογος Richard Chandler (1738 -1810) και ο σχεδιαστής William Pars. Το βιβλίο του Travels in Greece δημοσιεύτηκε στα 1776. Τα μόνα κτήρια που είδαν ήταν ένα ελεεινό τελωνείο με λίγα υπόστεγα και στην ανατολική παραλία μια αποθήκη που ανήκε στους Γάλλους και ένα ελληνικό μοναστήρι του Αγίου Σπυρίδωνα.

Στο χάρτη, σελ. 23, που συνοδεύει το κείμενο για τον Πειραιά διακρίνεται καθαρά Monastery of St. Spiridion.

Με το πέρασμα των χρόνων οι πληροφορίες για τη μονή πληθαίνουν.

Επί πατριάρχη Σαμουήλ Χαντζερή τον Ιανουάριο του 1767, έγινε Σταυροπηγιακή.

Στα 1769 πουλιέται ένα δίριχτο μαγαζί "στο γιαλό στον Άγιο Σπυρίδωνα" για 45 ρεάλια. Ο αγωγός που έφερνε το νερό στη μονή έγινε με δαπάνη του Ιωάννη Ντέκα. Ο ίδιος άφησε με τη διαθήκη του στα 1757 (πέθανε το 1762) 400 κοινά δουκάτα για να φτιαχτεί υποστατικό που με τα έσοδά του "να φυλάττεται παστρικών και σώων το σωληνάρι" και ό,τι απομένει "να εξοδεύεται εις χρείαν και ευπρέπειαν της αυτής εκκλησίας του Μοναστηριού".

Στα 1805 φιλοξενήθηκε μερικές μέρες ο Ed. Dodwell. Πίστευε πως η μονή χτίστηκε στη θέση αρχαίου κτηρίου. Το μόνο όμως λείψανο που βρήκε ήταν ένας μαρμαρίνος θρόνος με λατινική επιγραφή. Ο W. Turner στάθηκε στον Πειραιά το Μάη του 1814. Σε ένα δωμάτιο κοντά στην εκκλησία γευμάτισε με λίγα ψάρια που μόλις είχαν πιαστεί. Ο Rouqueville βρήκε μια επιτύμβια στήλη μέσα στο μοναστήρι: ΑΡΤΕΜΑΣ ΒΑΘΥΛΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ. Οι ψαράδες που συνάντησε στα στενά της Σαλαμίνας επειδή δεν είχαν καλή ψαριά απειλούσαν τον Άγιο

Σπυριδωνα πως δεν θα του άναβαν ξανά κεριά..

Στις 28 Μαρτίου 1816 οι καλόγεροι της Μονής Νικηφόρος (εφημέριος), Παρθένιος (οικονόμος), Συμεών (οικονόμος), Διονύσιος (ιερομόναχος) και ο ηγούμενος Συμεών Μαρμαροτούρης υπογράφουν ότι δανείστηκαν για ένα χρόνο 1150 γρόσια από τη Ρόζα Γάσπαρη "δία χρείαν και ανάγκην του μοναστηρίου τους".

Για τον ίδιο λόγο ο Συμεών πήρε 1200 γρόσια από τον Αγόπη Πετράκη στις 1.6.1820.

Άλλο χρεωστικό γράμμα έχει ημερομηνία 10.4.1823.

Παλαιότεροι Σπυριδωνίτες ηγούμενοι αναφέροντά οι Διονύσιος (1757) και ο Νικηφόρος Γαβρίλης (1766). Ο Δ. Καμπούρογλου διέσωσε ένα σατυρικό εξάστιχο για κάποιον από τους παραπάνω ηγούμενους ή έναν άλλο:

Γούμενε, σα μ' αγαπάς/ τα ψαράκια πού τα πάς;/ Πάνω στην ευλογημένη/ που' ναι άρρωστη η καημένη./ Γούμενε Σπυριδωνίτη/ ό,τ' αρπάξεις απ' τη μύτη.

Το 1821 η μονή γέμισε με πρόσφυγες Αθηναίους, έτοιμους να πάνε στη Σαλαμίνα και στην Αίγινα. "Εδώ βρήκαμε πλήθος γυναικόπαιδων που κατασκήνωσαν γύρω από τη μονή και κάτω από τις σκιές του μικρού ελαιώνα, γιατί και η αυλή και τα δωμάτια και ο νάρθηκας και αυτή η εκκλησία ήταν γεμάτη". Σαν άδειασε το μοναστήρι ένα τουρκικό απόσπασμα έκαψε ένα μέρος του μαζί με κάποιον ανήμπορο τραυματία. Στα 1825 στάλθηκε στον Πειραιά από το Ναύπλιο ο Κωνσταντίνος Δεληγιάννης για να μετρήσει τη γη που θα έκαναν τον οικισμό τους οι Ψαριανοί. Στο μοναστήρι ανήκαν 865 στέμματα με 108 ελαιόδεντρα. Αργότερα (1826) κατέλαβαν σημεία του Πειραιά κι οχυρώθηκαν στο μοναστήρι, μαζί με τις αποσκευές τους, ύστερα από διατεγές του Κιουταχί, πολλοί Τουρκαλβανοί. Η κατάληψη και η παραμονή εκεί των Τούρκων ήταν προϋπόθεση για την εκπόρθηση της Ακρόπολης που κατείχε η ελληνική φρουρά και πολιορκούσαν οι ομοεθνείς τους. Οι Έλληνες το περικύκλωσαν από τη στεριά ενώ από τη θάλασσα το κανονιοβολούσαν η ΕΛΛΑΣ και η ΚΑΡΤΕΡΙΑ.

Φτάσαμε στις 14 Απριλίου του 1827. "Τα κανόνια το έδειραν ως το βράδυ, το έκαμαν γης: οι Τούρκοι όμως επιμένουν". Ξεκίνησαν οι συνεννοήσεις για την παράδοσή του. Το μεσημέρι της επόμενης η σημαία της ομιλίας (ανακωχής) υψωνόταν στη ναυαρχίδα του Κόχραν: αμέσως μετά άναψε η φωτιά των κανονιών και των τουφεκιών. Τα ίδια είχαμε και στις 16 Απριλίου. Το απομεσήμερο οι εχθροί συμφώνησαν να παραδοθούν με όρους και να αποχωρήσουν. Ο Καράϊσκάκης κι οι άλλοι αρχηγοί δέχτηκαν κι έστειλαν στρατιώτες να παραταχθούν σε δυο στίχους ώστε να περνούν ανάμεσά του ασφαλείς. Όμως το κακό δεν άργησε να γίνει. Ομάδα Ελλήνων μπήκε στη γκρεμισμένη μονή με την ελπίδα ότι θα έβρισκε λάφυρα. Μάταια έψαξαν, πήγαν πίσω από τους Τουρκαλβανούς και τους ενοχλούσαν, ένας μάλιστα θέλησε να αρπάξει από κάποιον το σπαθί ή το τουφέκι του "αυτός το τράβηξε, εκείνος δε το άφηνε: τραβώντας και οι δυο πλησίον της γεφύρας, ενώ οι άλλοι εξακολουθώντας διέβαιναν: τραβά ο Γκίκας και ντουφεκίζει τον Έλληνα".

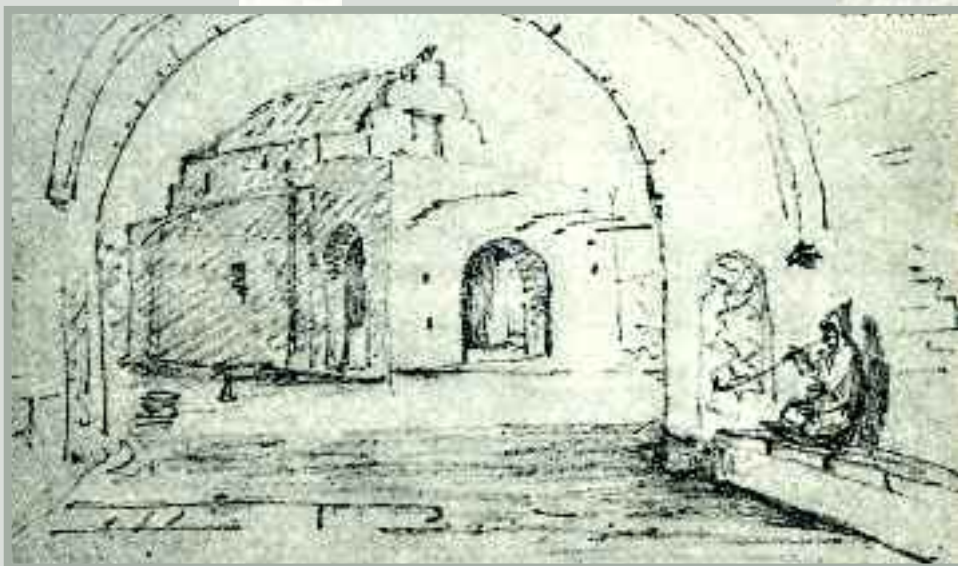
Η συμπλοκή ήταν αναπόφευκτη. Ελάχιστοι Τούρκοι γλίτωσαν (σκοτώθηκαν γύρω στους διακόσιους και λίγοι Έλληνες), οι περισ-

σότεροι χάρις στη βοήθεια των Σουλιωτών. Δίκαιη ήταν η διαμαρτυρία του αρχιστράτηγου Τζωρτζ και η οργή του Καράϊσκάκη.

Η άτιμη σφαγή τους με τη μη τήρηση των όρων παράδοσης αποτελεί μελανό στίγμα στην ελληνική επανάσταση και στην τοπική ιστορία.

Τη φρούρηση της κατεστραμμένης μονής ανέλαβε το σώμα του Μακρυγιάννη.

Ο Συμεών Μαρμαροτούρης έζησε και μετά την απελευθέρωση. Είχε μεγάλη κτηματική περιουσία. Με τις γνώσεις του έδινε πολύτιμες πληροφορίες για τα τοπωνύμια του Πειραιά και χρησίμευσε σε οριοθέτης στα χωράφια ιδιωτών και της διαλυμένης μονής. Στις 29.8.1839 διαβε-

βαίωσε ότι της ανήκε και το νησάκι "Φλεύα" (Φλέβες)!

Για την ωραία ανιψιά του γράφτηκε το δίστιχο: "Κατίγκω του γιαλού/ Μην αγάπας αλλού".

Σπάνια εικόνα της εισόδου και του ναΐσκου της μονής, μας άφησε σε σχέδιο με μολύβι (17,5X10,5) ο Χριστιανός Χάνσεν το 1834.

Στις 23.12.1835 στα ερείπια του ναού του Αγίου Σπυριδωνα ορκίστηκαν οι πρώτοι δημοτικοί σύμβουλοι. Ο θεμέλιος λίθος της νέας εκκλησίας τέθηκε στις 18.5.1836.

Ο Σάουμπερτ απλοποίησε το ακριβό σε δαπάνη σχέδιο του Σταμάτη Κλεάνθη.

Η ιστορία του παλιού μοναχικού στο λιμάνι μοναστηριού σταμάτησε για να δώσει τη θέση της στο ναό του πολιούχου Αγίου Σπυριδωνα και στην καινούργια πόλη.

Ανοίγει τις πύλες του το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά

Οταν το "Πειραικό Ορόσημο" θα βρίσκεται στη διαδικασία της εκτύπωσης θα πραγματοποιούνται τα εγκαίνια του Δημοτικού Θεάτρου Πειραιά, παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας, Κάρλου Παπούλια, και του Πρωθυπουργού, Αντώνη Σαμαρά. Η τελετή θα πλαισιωθεί από καλλιτεχνικές εκδηλώσεις εξαήμερης διάρκειας και εορταστικής ατμόσφαιρας.

Στη συνέντευξη Τύπου, που πραγματοποιήθηκε με αφορμή τα εγκαίνια του θεάτρου, παρουσία, του Προέδρου του ΟΠΑΝ κ.Γιώργου Σιγάλα, του Προέδρου Εφορείας του Δημοτικού Θεάτρου κ. Δημήτρη Παπαδημητρίου, και του Καλλιτεχνικού Διευθυντή κ. Τάκη Τζαμαργιά, **ο Δήμαρχος Πειραιά κ. Βασίλης Μιχαλολιάκος ανέφερε χαρακτηριστικά:**

"Το Δημοτικό Θέατρο είναι η σημαία Πολιτισμού του Πειραιά μας, όπως ο Πολιτισμός είναι η σημαία της Ελλάδας. Είναι το σύμβολο της ελπίδας και της αισιοδοξίας στην εποχή του γκρίζου και της κρίσης. Είναι η ψυχή μας. Σηματοδοτεί την ιστορία της πόλης μας, τη δυναμική του Πειραιά, την επανεκκίνηση της Ελλάδας. Φιλοδοξία και στόχος μας είναι να αγκαλιάσουν το Δημοτικό Θέατρο όλοι οι Έλληνες".

Ο Πρόεδρος του ΟΠΑΝ κ. Γιώργος Σιγάλας τόνισε μεταξύ άλλων:

"Ένα μεγάλο στοίχημα για όλους μας, ως πολίτες του Πειραιά, είναι να μπορέσουμε να διασφαλίσουμε τη σωστή λειτουργία αυτού του θεάτρου με κάθε τρόπο και να είμαστε σύμμαχοι στην προσπάθεια αυτών των ανθρώπων που με την αξία τους, ανέλαβαν από αυτή τη θέση, να οδηγήσουν το Δημοτικό Θέατρο σε νέες εποχές".

Ο Πρόεδρος της Εφορείας κ. Δημήτρης Παπαδημητρίου επισήμανε ανάμεσα στ' άλλα:

"Μας παραδίδεται ένα ιστορικό μνημείο που πρέπει να γίνει κομμάτι του σήμερα, να προσφέρει αυτό που η πόλη στερείται εδώ και χρόνια: πολιτιστική δράση υψηλού επιπέδου που θα παρέμβει στην καθημερινότητά του, θα αδειάζει τις αξιόλογες τοπικές δημιουργικές δυνάμεις. Ωστόσο δεν θα πρέπει να εγκλείσει την ακτινοβολία του σε στενά τοπικά δεδομένα αλλά αντίθετα να την επεκτείνει σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Άλλωστε, ο Πειραιάς είναι το μεγάλο λιμάνι της Μεσογείου και η Μεσόγειος λίκνο του πολιτισμού".

Ο Καλλιτεχνικός Διευθυντής κ. Τάκης Τζαμαργιάς δήλωσε: "Με πίστη, όραμα και αντοχή διεκδικώ το Δημοτικό Θέατρο να βρει τη θέση του στην πόλη, να γίνει μοχλός δημιουργίας και σχεδιασμού για την πολιτιστική αναγέννηση της πόλης του Πειραιά και σημείο συνάντησης των πολιτών της. Υπάρχουν υψηλές προσδοκίες, μένει να δούμε πώς θα ανταποκριθεί ο κόσμος". Πρόθεση του -όπως είπε- είναι, παρά τη στενότητα χρόνου και στο πλαίσιο της μονοετούς θητείας του, το πρόγραμμα να έχει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που αναλογούν στη μεγαλοσύνη του χώρου.

Βίντεο, μουσική, θέατρο, τραγούδια, έκθεση φωτογραφίας περιλαμβάνονταν στον εξαήμερο εορτασμό των εγκαινίων που επιμελήθηκε ο Φωκάς Ευαγγελινός, ενώ η σκηνογράφος Εύα Νάθενα ανέλαβε την εικαστική επιμέλεια της εκδήλωσης.

"Δρόμοι του Πειραιά" είναι ο τίτλος της παράστασής του Φ. Ευαγγελινού, με την οποία το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, άνοιξε την αυλαία του με τη συμμετοχή γνωστών ηθοποιών, ανάμεσά τους ο Γιάννης Μπέζος, η Ελένη Κοκκίδου, ο Δημήτρης Λιγνάδης και ο Γιάννης Ζουγανέλης. Έκαστος είπε κι ένα τραγούδι για τον Πειραιά, διασχίζοντας μουσικά έναν αιώνα, περνώντας από ένα απόσπασμα οπερέτας σε λαϊκά ακούσματα, κι από "Τα παιδιά του Πειραιά" του Μάνου Χατζιδάκι στα "Λιμάνια" της Ευανθίας Ρεμπούτσικα. Σημειώνεται ότι αμέσως μετά τα εγκαίνια η παράσταση επαναλήφθηκε από τις 24 έως και τις 27 Οκτωβρίου.

Περεπτόριο 2013-2014

Η "Ιλιάδα" του Στάθη Λειβαθινού θα είναι από τις πρώτες παραγωγές που θα φιλοξενηθούν στη σκηνή του θεάτρου. Μια φορά την εβδομάδα, κάθε Τετάρτη πρωί, η παράσταση του ομηρικού έπους θα απευθύνεται αποκλειστικά σε μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων.

Για τη συνέχεια προγραμματίζονται: η όπερα για "Νεανικά Αυτιά" της Εθνικής Λυρικής Σκηνής "Το Μαγικό Βιολί" σε σκηνοθεσία Νίκου Ξανθούλη, η παράσταση του Θεάτρου του Νέου Κόσμου με τίτλο "Η ρομαντική μου ιστορία" σε σκηνοθεσία Βαγγέλη Θεοδωρόπουλου και η τριπρακτική οπερέτα σε μουσική και λιμπρέτο του Θεόφραστου Σακελλαρίδη "Η κόρη της Καταιγίδας" που είχε παρουσιαστεί το 2011 στο Φεστιβάλ Αθηνών. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αναμένονται τον Ιανουάριο ο "Άμλετ" του Σαίξπηρ σε ένα "one man show" από τον Αιμίλιο Χειλάκη σε μετάφραση του Γιώργου Χειμωνά και τον Φεβρουάριο η παράσταση "Μαμά η ζωή είναι αγρίως απίθανη" σε σκηνοθεσία Αγγέλας Μπρούσκου. Μέσα στον χειμώνα του 2014 μεταξύ άλλων σχεδιάζεται και η συμπαραγωγή με το ΔΗΠΕΘΕ Πάτρας και τον Θόδωρο Αμπαζή της "Οπερας της Πεντάρας" των Μπρεχτ-Βάιλ. Έχουν κληθεί, επίσης για να συνεργασθούν με το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά και η ομάδα "Οί Όπερες των Ζητιάνων". Τον Ιούνιο σε συνεργασία με το φεστιβάλ Αθηνών θα πραγματοποιηθεί και ένα αφιέρωμα στον Γιάννη Τσαρούχη υπό τον τίτλο "Τρωάδες".

Από μουσικής πλευράς τώρα, το "παρόν" θα δώσει η Καμεράτα με συναυλίες τις μέρες των Χριστουγέννων (23,27/12). Στη διάρκεια της χρονιάς θα πραγματοποιηθούν συναυλίες μεγάλων συνθετών (Θεοδωράκη, Ξαρχάκου, Παπαδημητρίου) καθώς και μουσικοί κύκλοι με την συνεργασία της Καμεράτας και της ΚΟΑ.

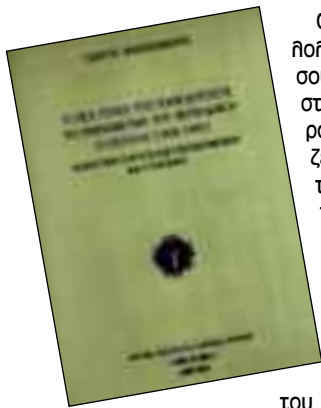
Τέλος, ανάμεσα στους στόχους είναι το Δημοτικό Θέατρο Πειραιά να γίνει το κέντρο παράλληλων δράσεων που θα εξαπλωθούν σε όλη την πόλη από το Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά, ως τις προβλήτες του ΟΛΠ, και τον Σταθμό Τρένων ΟΣΕ. Ανάμεσα σε αυτές συγκαταλέγεται και η παράσταση-παρέμβαση του Εθνικού Θεάτρου "Αντιγόνη" του Σοφοκλή σε σκηνοθεσία Τ. Τζαμαργιά.

Σε ό,τι αφορά τις τιμές, ο Τάκης Τζαμαργιάς ανέφερε ότι τα εισιτήρια θα κινούνται από 8 έως 18 ευρώ, ενώ τις Πέμπτες το εισιτήριο θα είναι πιο φθινό.

**ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΙΩΜΕΝΟΣ
Η ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ ΥΠΟ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Η ΝΕΟΛΑΙΑ (1938 - 1941)**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ: Ίδρυμα Κώστα & Ελένης Ουρανής. Σελίδες 902.

Ο Καθηγητής της Νέας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Γιώργος Ανδρειωμένος, προσφέρει στη νεοελληνική γραμματεία την παρούσα ογκώδη μελέτη του, που στηρίζεται στα 133 συνοδικά τεύχη του Μεταξικού περιοδικού "ΝΕΟΛΑΙΑ", μέσω του οποίου το καθεστώς της 4ης Αυγούστου στόχευε στην καθοδήγηση της νέας γενιάς.

Ο συγγραφέας, μετά την εκτενέστατη εισαγωγή του, με μεθοδικότητα μελετά, αναλύει, σχολιάζει και ευρετηριάζει δημοσιεύσεις του Περιοδικού, συγγραφείς και θεματικές ενότητες, αναζητώντας ταυτόχρονα σε βάθος χρόνου τη μορφή και το περιεχόμενο των πολιτικό-πνευματικών δρωμένων της περιόδου εκείνης.

Η συχνή παρουσία και η πρόθυμη συνεργασία παιδιών και νεοτέρων λογίων της εποχής εντυπωσιάζει. Προκαλεί, όμως, περισσότερη σκέψη και απαιτεί εκτενέστερη συζήτηση το φαινόμενο κατά το οποίο λόγιοι με φιλελεύθερες και αριστερίζουσες απόψεις (Κ.Θ.Δημαράς, Ευάγγελος Παπανούτσος, Διονύσιος Ζακυθινός, Γιώργος Βαθέτας, Ι.Μ.Παναγιωτόπουλος, Νικηφόρος Βρεττάκος, Πέτρος Χάρης, Μάρκος Αυγέρης, Νίκος Καρούζος, Νίκος Καζαντζάκης, Μίκης Θεοδωράκης κ.λπ.) συμμετείχαν χωρίς αναστοχές με θέσεις και προτάσεις, δημιουργώντας τα ερείσματα ενός καινούριου πολιτισμικού πλαισίου ("Τρίτος Ελληνικός Πολιτισμός").

Το εγχείρημα αυτό αποβλήπει στο να συμβάλει στην αποκρυπτογράφηση μιας τόσο δύσκολης πολιτικής και πνευματικής περιόδου, να καταστεί το προαπαιτούμενο εργαλείο για τους ιστορικούς και γραμματολόγους και να κεντρίσει το ενδιαφέρον όσων εκείνων που αναζητούν την αλήθεια.

**ΙΖΑΜΠΕΛΛΑ ΠΑΛΑΣΚΑ
ΑΓΓΕΛΟΣ ή ΔΑΙΜΟΝΑΣ
Ο Αμφιλεγόμενος Πατέρας μου ...**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. Α.ΛΙΒΑΝΗ. Σελίδες 384.

Το βιβλίο της Ιζαμπέλλας Παλάσκα αποτελεί βιογραφικό χρονικό ενός κρίσιμου κεφαλαίου της ζωής του αμφιλεγόμενου πατέρα της, Ιωάννη Βουληπιώτη, και το οποίο συμπτωματικά ταυτίζεται με μία κρίσιμη και αντιφατική εποχή της Ελλάδας.

Με τη συμβολή του ιστορικού Δημοσθένη Κούκουνα, η συγγραφέας, δεκαετίες μετά τα "γεγονότα" και δεκατρία χρόνια από το θάνατο του πατέρα της, "ανοίγει" τα οικογενειακά αρχεία και προχωρά προς την κάθαρση.

Ο Ι.Βουληπιώτης (1902 - 1999) ήταν άνθρωπος υψηλής μόρφωσης, ευφυΐας και αισθητικής. Μεγαλοάστος, που αγαπούσε το χρήμα, την εξουσία, τη δύναμη των αποφάσεων και τη δημόσια αναγνώριση. Εραστής της ζωής και των γυναικών. Μια προσωπικότητα σύνθετη, που "έπαιξε" τον αμφιλεγόμενο ρόλο του στη ρευστή πολιτική σκηνή και στο γεμάτο από παγίδες παρασκηνίο, λίγο πριν από τον πόλεμο και στη διάρκεια της κατοχής.

Σπουδάζει στη Γερμανία τη σχεδόν άγνωστη τότε ηλεκτρονική μηχανολογία, προσλαμβάνεται στην αυτοκρατορία της Siemens και σε ηλικία 25 ετών αναλαμβάνει το

ερευνητικό της τμήμα. Πολύ σύντομα παντρεύεται τη Χέρτα, κόρη του Καρλ Φρίντριχ Ζίμενς και γίνεται "ισότιμο μέλος" σε μία οικογένεια γερμανών βιομηχάνων. Ο γάμος αυτός δεν θα κρατήσει πολύ, αλλά οι αδιαμφισβήτητες ικανότητές του θα διατηρήσουν ανέπαφη την "εκκληκτική συγγένεια" με τον όμιλο Siemens και θα

παραμείνει ο γενικός πληρεξούσιος

της εταιρείας και της θυγατρικής Telefunken με το Ελληνικό Δημόσιο. Τη δεκαετία του '30 χειρίζεται τις προμήθειες των τηλεφωνικών κέντρων και των ραδιοφωνικών εγκαταστάσεων και βάζει τα θεμέλια της Ανώνυμης Ελληνικής Τηλεφωνικής Εταιρείας (πρόδρομος του Ο.Τ.Ε.) και της Ανώνυμης Ελληνικής Ραδιοφωνικής Εταιρείας (πρόδρομος Ε.Ι.Ρ.). Πάμπλουτος πλέον αναδεικνύεται σε επίθετο μέλος της "γερμανόφιλης ελίτ" που ελέγχει την οικονομική ζωή της Ελλάδας. Το 1936, γνωρίζεται προσωπικά με το Χίτλερ σε μια πολιτιστική ελληνική αποστολή. Ο Χίτλερ εντυπωσιάζεται από τις πρωτοποριακές τεχνολογικές γνώσεις του και του ζητά να του καταθέσει έκθεση για την αξιοποίηση της τηλεόρασης ως μέσο επιρροής σε άλλες χώρες. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, κατόπιν προσωπικής διαταγής του Φύρερ, απολαμβάνει ένα ιδιότυπο καθεστώς ασυλίας και εμφανίζεται ως ο προνομιακός συνομιλητής των Γερμανών. Παρ' όλα αυτά δεν έχει την περίοδο αυτή καμία οικονομική συνεργασία με τη Γερμανία και επίσης, παρ' όλο που του είχε ζητηθεί να αναλάβει ως πρόεδρος τραπεζών και υπουργός, αυτός αρνείται. Στην πραγματικότητα, μόνη δραστηριότητά του αυτήν την περίοδο ήταν η θέση του γενικού διευθυντή της κρατικής ραδιοφωνίας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι έκανε ακραίο προπαγανδιστικό ραδιόφωνο. Εν τούτοις, υπηρξε ο εμπνευστής των Ταγμάτων Ασφαλείας, όχι ως συντεταγμένη ομάδα συνεργασίας με τον εχθρό, αλλά ως προσπάθεια του αστικού καθεστώτος κατά του κομμουνισμού. Ιδέα που υποστήριζαν σημαντικοί πολιτικοί της εποχής, όπως οι Ιωάννης Ράλλης, Θεόδωρος Πάγκαλος, Στυλιανός Γονατάς, Θεμιστοκλής Σοφούλης. Επίσης, γνωστή ήταν και η ανάμειξη του στην Αντίσταση και κυρίως με τον Εθνικό Δημοκρατικό Ελληνικό Σύνδεσμο. Με την απελευθέρωση, ενώ θα μπορούσε κάλλιστα να φύγει για τη Γερμανία, παραμένει στην Ελλάδα, ξέροντας το τί θα του καταλογίσουν. Το Φεβρουάριο του 1946 βρίσκεται αντιμέτωπος με την ελληνική δικαιοσύνη. Παραπέμπεται ως δωσίλογος. Εν τούτοις αθωώνεται τελείως από όλα τα μετακατοχικά δικαστήρια, καθώς δεκάδες μάρτυρες υπεράσπισης έσπευσαν να καταθέσουν ότι τους έσωσε τη ζωή από το απόσπασμα.

Παρ' όλο που η συγγραφέας βρίσκεται στον αντικειμενικά αμύχανο ρόλο της θυγατέρας (κόρη από το δεύτερο γάμο του Βουληπιώτη), επιζητεί να αφηγηθεί με ψυχραιμία τα γεγονότα και να χαρίσει "καύσιμα" για περαιτέρω σκέψη στα καίρια ζητήματα της εθνικής μας αυτογνωσίας. Δεν γνωρίζουμε αν φωτίζει την ανεξερεύνητη προσωπικότητα του πατέρα της, οπωσδήποτε όμως, προβάλλει όπως δεν έχει ποτέ παρουσιασθεί στο παρελθόν η Αθήνα της Κατοχής, προσφέρει στοιχεία με τα οποία μπορείς να εμβαθύνεις στο ρόλο των κατοχικών κυβερνήσεων και στην ανθρώπινη υφή προσώπων όπως ο Μεταξάς, ο Πάγκαλος, ο Πλαστήρας, ο Λογοθετόπουλος... Και όλα αυτά σ' ένα πυκνό καθογραμμένο ανάγνωσμα με πρωτότυπο υλικό.

Εν τέλει...

Ο Βρεττάκος του Πειραιά:
ένα σημαντικό βιβλίο του Γ. Ανωμερίτη

Εν τέλει... ένα σημαντικό βιβλίο για την πειραιϊκή βιβλιογραφία και την ελληνική ποίηση κυκλοφόρησε από το "Ιστορικό Αρχείο ΟΛΠ" με συγγραφέα το Γιώργο Ανωμερίτη και θέμα τη ζωή του Νικηφόρου Βρεττάκου στον Πειραιά.

Ο μεγάλος μας ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος έζησε για 17 συνεχή χρόνια στον Πειραιά (1946 - 1962), μαζί με τη γυναίκα του Καλλιόπη Βρεττάκου - Αποστολίδου, η οποία υπήρξε υπάλληλος του ΟΛΠ. Δεκαεπτά χρόνια με έντονη συμμετοχή στα κοινά και πλούσιο ποιητικό έργο, καθ' όλη την περίοδο της πειραιϊκής του ζωής.

Ο Γιώργος Ανωμερίτης παρουσιάζει μέσα από αφηγήσεις, του γιου του ποιητή Κώστα Βρεττάκου, του καθηγητή Γιώργου Ανδρειωμένου και του ποιητή Αντώνη Φωσσιέρη το συνολικό ποιητικό έργο του Βρεττάκου από την Πλούμιτσα της Λακωνίας, όπου γεννήθηκε μέχρι τον Πειραιά.

Ο ίδιος, ως ποιητής άλλωστε, παρουσιάζει σε χωριστό κεφάλαιο "την ποιητική στην ποίηση" του Βρεττάκου, συλλέγοντας τα ποιήματα έκφρασης, αγωνίας της ιστορικής πορείας του ποιητή για την ποίηση. Το βιβλίο περιέχει φωτογραφικό υλικό της εποχής, από το αρχείο του Κώστα Βρεττάκου και επιλεγμένα ποιήματα για τον Πειραιά και τη γυναίκα του.

Ο Νικηφόρος Βρεττάκος, ως δημοτικός σύμβουλος Πειραιά (1954 - 1958), υπήρξε ο εμπνευστής του "Πειραιϊκού Θεάτρου" του Δημήτρη Ροντήρη, του "Ελληνικού Λαϊκού Θεάτρου" του Μάνου Κατράκη, συνιδρυτής της

"Δραματικής Σχολής του Δήμου Πειραιά", του "Βεάκειου" στο λόφο του Προφήτη Ηλία και ο ιδρυτής της Φιλαρμονικής του Δήμου Πειραιά, καθώς και τόσων άλλων σημαντικών πολιτιστικών παρεμβάσεων.

Όπερα στο λιμάνι

Εν τέλει... εκεί που αναχωρούν τα πλοία για τις Δυτικές Κυκλάδες, στην Πύλη 9 του Κεντρικού Λιμανιού, το απόγευμα της Πέμπτης 26 Σεπτεμβρίου, η Ορχήστρα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και τέσσερις διακεκριμένοι μονωδοί παρουσίασαν μια ανοιχτή δοκιμή για τα τρία πρώτα έργα της νέας καλλιτεχνικής περιόδου, τη Σταχτοπούτα του Ροσσίνι, τον Καρυσθραύστη του Τσαϊκόφσκι και τον Ριγολέττο του Βέρντι.

Ο μάεστρος Ζαν Κριστόφ Σαρρόν, οι μο-

νωδοί Βασίλης Καβάγιας, Βασιλική Καραγιάννη, Ειρήνη Καραγιάννη και Γιάννης Χριστόπουλος και η Ορχήστρα της Εθνικής Λυρικής Σκηνής άφησαν για λίγο τις κλειστές αίθουσες των προβών της Λυρικής και κατέβηκαν στον Πειραιά δίπλα στη θάλασσα, φιλοδοξώντας να φέρουν την όπερα και το λυρικό τραγούδι πιο κοντά στους πολίτες.

Ο μάεστρος Ζαν Κριστόφ Σαρρόν δήλωσε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ:

"Ήταν υπέροχα. Νιώθω ότι ο κόσμος πραγματικά απολαμβάνει τέτοια γεγονότα. Είναι κινήσεις της Λυρικής Σκηνής που γίνονται απίστευτα δημοφιλείς. Πιστεύω ότι είναι ο καλύτερος τρόπος να προσεγγίσει περισσότερο κόσμο, αυτό το είδος και να δείξουμε ότι δεν είναι για λίγους, αλλά είναι ωραίο, εύκολο και μπορούν να το παρακολουθήσουν και οι μη μυημένοι". Οι πάνω από 1000 θεατές, κάτοικοι της περιοχής αλλά και αρκετοί τουρίστες, γοητευμένοι από το ασυνήθιστο θέαμα, απόλαυσαν γνωστές μουσικές συνθέσεις βιώνοντας μια μοναδική και αξέχαστη εμπειρία.

Διεθνής κόμβος κρουαζιέρας ο Πειραιάς

Εν τέλει... λόγω της αύξησης της κίνησης της κρουαζιέρας στο λιμάνι του Πειραιά (+151% την τελευταία δεκαετία 2002-2012), της ναυπήγησης νέας γενιάς κρουαζιερόπλοιων (άνω των 300 μ.) στα πλαίσια του Επενδυτικού Προγράμματος του ΟΛΠ Α.Ε. (2010 - 2015) αποφασίστηκε η επέκταση του νότιου μέρους του επιβατικού λιμένα, έργο το οποίο θα καταστήσει το λιμάνι του Πειραιά, το σημαντικότερο κόμβο κρουαζιέρας της Μεσογείου. Τελικά μετά την έγκριση περιβαλλοντικών όρων από το Υπουργείο Περιβάλλοντος (ΥΠΕΚΑ), επικράτησε η άποψη εκείνων που υποστήριζαν ότι λιμάνι κρουαζιέρας πρέπει να μείνει και να ενισχυθεί ο Πειραιάς και όχι το Παλαιό Φάληρο, όπως ήθελαν κάποιοι άλλοι και μέσα στην κυβέρνηση. Το έργο θα έχει εσωτερικούς κρηπίδοτοιχους 1000 μ., ωφέλιμο βάθος 18 μ. εξωτερικά λιμενικά έργα (κυματοθραύστες) 1.100 μ. και χερσαίους χώρους 140.000 τ.μ.

Επί του χώρου αυτού προβλέπεται να κατασκευασθεί Διεθνής Σταθμός Επιβατών με Σύμβαση Παραχώρησης. Το έργο συνολικού προϋπολογισμού 120 εκ. Ευρώ χρηματοδοτείται κατά 95% από ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία (113,9 εκ. Ευρώ).

Το έργο θα κατασκευασθεί σε 23 μήνες από την υπογραφή του ιδιωτικού συμφωνητικού του Τεχνικού Συμβόλου.

Ο Πειραιάς ναυτική πρωτεύουσα της Ευρώπης το 2015

Εν τέλει... είναι μεγάλη επιτυχία το γεγονός, ότι εγκρίθηκε από τα αρμόδια ευρωπαϊκά όργανα, η υποψηφιότητα του Πειραιά για το θεσμό του εορτασμού των θαλασσών της Ευρώπης το 2015.

Γι' αυτό το λόγο με πρωτοβουλία του Δημάρχου κ. Βασίλη Μιχαλολιάκου, πραγματοποιήθη-

κε σύσκεψη στο Δημαρχείο Πειραιά με θέμα: "ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΠΟΛΗ-ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ 2015", ώστε να ανταλλάγουν απόψεις για την προετοιμασία της διοργάνωσης. Στη σύσκεψη συμμετείχαν: η Ελληνίδα Επίτροπος κυρία Μαρία Δαμανάκη, ο Υπουργός Ναυτιλίας και Αιγαίου κ. Μιλτιάδης Βαρβιτσιώτης, ο Πρόεδρος της ΟΛΠ ΑΕ κ. Γιώργος Ανωμερίτης, ο Αντιπεριφερειάρχης Πειραιά κ. Στέφανος Χρήστου, ο Πρόεδρος του Ε.Β.Ε.Π. κ. Βασίλης Κορκίδης, ο εκπρόσωπος της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών κ. Ιωάννης Λύρας κ.ά.

